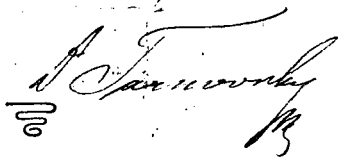


A KURUCZVILÁG
KÖLTÉSZETE.

SZEMELVÉNYEK.

RENDEZTE ÉS BEVEZETÉSSEL BELLÁTTA

KARDOS ALBERT.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'A. Jancsó', with a decorative flourish below the first part of the name.

42-43

BUDAPEST,
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)
CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.



Minden jog fentartva.



40797



A kuruczvilág költészete.

A kuruczvilág költészetének külön helyet biztosít a magyar irodalom történetében kor és tárgy, szellem és előadásmód. Termékeit az a félszázad szüli, mely a vasvári békétől (1664) a szatmáriig (1711.) terjed s a melynél eseményesebb, válságosabb, kül- és belpolitikai fordulatokban gazdagabb időszakot aligha ismer a magyar történelem. E félszázadra esnek a kuruczháborúk, a Thököly-felkelés (1675–85) és a Rákóczi-szabadságharcz, (1703–1711), a melyekhez bevezetésül szolgál a vasvári béke okozta elégedetlenség, a Wesselényi-összeesküvés és a melyekhez, mintegy fenségesen megrázó dallam bús utózenge, csatlakozik a hujdosóknak a szatmári békét követő szomorú sorsa. E mozgalmak és események, kisebb csatározások és nagy ütközetek szolgáltatják a tárgyat a kurucz-költészet-hez, a mely azonban a korszakot mozgató érzéseknek és gondolatoknak, vallásos felfogásnak és nemzeti közvéleménynek is hű kifejezője.

A költeményeket bármennyire elválasztja egymástól a többféle tárgy és különböző műfaj, mindannyit azonos szellem hatja át, a nemzeti visszahatás szelleme. Harag és bosszú, gyűlölet és megvetés vonul végig rajtuk az idegen, de főkép a német ellen. Előadásmódjuk már nem ilyen egységes; a költemények legtöbbjét szoros kapcsolat fűzi ugyan a népköltészethez, számos történeti ének és némely hazafias és

vitézi dal mintha csak egy töről fakadt volna a magyar népballadáival és népdallal, de viszont találunk, kivált a vallásos és nagyobb elbeszélő-termékek között, nem kevés olyat, a mely a hagyományos magyar verselés, a latinus műveltséggel vegyített előadás nyomdokain jár a szerint, a mint a szerző a nép egyszerű fiaiból vagy az iskolázott és tudósabb emberek közül került ki.

A szerzőkről egyébiránt keveset vagy semmit sem tudunk. Közvitézek és előkelő vezérek nevével találkozunk köztük, sőt Rákóczinak is tulajdonít a hagyomány egy-két költeményt, a mit azonban az irodalom-történet hitelesen nem tud bebizonyítani. Az egyes énekekre nézve annál jobb, minél alacsonyabb rendű vagy ismeretlenebb a szerző. Szőke Ambrus közvitéz székelyországi kuruczdalában több az igaz érzés, *egy igaz magyar fi* több költőiséggel énekli meg Esztergom megvétele, mint a mennyi igaz érzést és költőiséget találhatni a br. Palocsay György tábornok műveiben. Más megítélés alá esnek azon költemények, melyek csak viselik az előkelő személy nevét, de nem tőle származnak. A nép ugyanis a szabadságharcok vezetői és hősei iránt azzal akarta leróni tiszteletét és háláját, hogy éneket szerzett a nevökre; így találunk Vak-Bottyán, Nagy Bercsényi Miklós, Bezerédi, Balogh Ádám stb. nevével szerzett nótákat, de legtöbb éneket, vallásos, hazafias, bujdosó éneket egyaránt, adnak a Rákóczi ajakára, nem említve, hogy az ő nevét viseli, a kor hangulatára nézve legjellemzőbb, a kurucz-költészetből legismertebbé vált Rákóczi-nóta is.

A kurucz idők irodalma, csupán a verses termékeket számítva, kötetekre terjed még mai maradványaiban is. Nem csoda, mert hiszen az érzéseknek oly nagy változata és mélysége, az eseményeknek oly gazdag sorozata táplálta a költészetet, a mely a maga körébe vonja a tulajdonképeni harci és politikai eseményeken kívül a vallásos és nemzeti érzéseket, a

családi életet, sőt a szerelmet is. E maradványokból, melyeket Thaly Kálmán kutatott föl XVII—XVIII. századi énekgyűjteményekből, kéziratokból vagy szerteszórt és elfeledett nyomtatványokból s a melyeknek összegyűjtésével és kiadásával rendkívüli szolgálatot tett a magyar irodalomnak*), válogattuk ki a jelen füzet tartalmát. Igyekeztünk a kuruczköltészet minden fajának helyet juttatni s, az egyes műfajokat a legjellemzőbb példákban bemutatni; így támadt a költeményeknek következő öt csoportja:

I. Vallásos énekek. Mint a XVI. század egyházi költészetében, ezekben is összeolvad a vallásos és nemzeti érzés; a hívő, mikor Istenhez fordul, egyuttal hazajárt is könyörög. Az énekek különben jobbra protestáns színezetűek, mert a protestánsok üldözése egyik főoka a kuruczvilágnak; telvük panaszszál, gyötrelmek és csapások elsorolásával, a miért is élénken emlékeztetnek a XVI. század *síralmaira*, jere-miádjaira.

II. Hazafias és vitézi énekek. E csoportba foglaltuk azon lírai költeményeket, melyekben leghivebben tükröződik a felkelők politikai meggyőződése és hangulata, valamint harczy magatartása. A kuruczkor elejéről való Bátorító ének még jobban félti a nemzetet a félholdtól, mint a sástól; de csakhamar általánossá lesz a német elleni gyűlölet, a melyet teljes őszinteségében és hatalmas erejében a „Ne higj magyar a németnek“ kezdetű dal fejez ki; a féltő hazaszeretet, a magyar nép sorsa miatt való aggodás,

*) A kuruczvilág költészetének termékei a következő kiadásokban található: 1. *Régi vitézi énekek* és elegyes dalok. I—II. kt. 1864. 2. Adalékok a *Thököly- és Rákóczi-kor* irodalomtörténetéhez. I—II. kt. 1872. 3. *Irodalom- és műveltségtörténeti tanulmányok a Rákóczi-korból*. 1885. Mindhárom mű Thaly Kálmán gyűjteménye, illetve munkája.

kínzó keserűség és a jövőről is majdnem lemondó kétségbeesés ~~leghatásosabban~~ a híres Rákóczi-nótában nyilatkozik; ez énekben, mely fájdalomkiáltása és panaszdála, azonban egyszersmind imádsága és vigasztalása egy balsorstól sújtott nemzetnek, abban az énekben, mely a kuruczkor termékei közül legmélyebben vésődött a magyar lélekbe, a mely a magyar szívet hevesebb dobogásra bírta s bár bánatról, veszteségről szól, lelkesedést és reményt keltett föl hosszú és szomorú időkön át. Üldöztetés és félreértés mellett is fenmaradt napjainkig megrázó dallamával együtt s csak újabb időben szorult háttérbe a Rákóczi-induló elől, mely ez ének dallammotivumaiból keletkezett ugyan, de több lelkesítőt foglalván magában, inkább szívéhez szól a mai Magyarországnak.

A vitézi énekek tele vannak harczi kedvvel, hetyke elbizakodottsággal, a magyar vitézség dicsőítésével, az ellenfél, német, horvát és rác, kisebbitésével. Balassa költeményeinek, a Végek dicséretinek hangja és formája újul fel a tábori életet illusztráló, a küzdő felek érzületét festő ez énekekben, melyek közzé a korszak végén belevegyül egy-egy kuruczellenes gúnydal is. Mikor ugyanis lehanyatlak a Rákóczi szerencsecsillága, a német párton vagyis a labanczokon a sor, hogy csúfolják, csipdessék, szarkasztikus gúnynyal illessék a kuruczokat (V. ö. Nyalka kurucz.), sőt a felkelők maguk is gúnyolódnak magukkal, a mint azt némely bujdosó éneknek keserű humora bizonyítja.

III. Történeti énekek. A hádi eseményeket nyomon követi a költészet; ha a kuruczok elfoglalnak egy várat az ellenségtől, ha csatát vesztenek a nyílt mezőn, mindjárt támad róla ének, sőt dalba foglalják minden egyes kuruczvezér hősiségét, a mint hogy gyalázó verset költenek az árulókról is. E lírai menetű költemények szigorúan el sem választhatók a vitézi énekektől, mert hiszen ugyanazon érzés és szellem szülöttei. Találunk azonban hosszabb elbeszélő

költeményeket, melyek a kuruczkor egy-egy nevezetesebb eseményét vagy időszakát részletesen előadják Gyöngyösi vagy a régi magyar krónikas ének módjára. A jelen füzet szűk kerete nem engedte, hogy ilyen terjedelmesebb epikai művet is bemutassunk, annál kevésbbé, mert közülök a legértékesebb „Az *ki régen fegyvert fogott hazájáért*,” már megjelent könyven hozzáférhető kiadásban.

Különbén a terjedelmesebb epikai művek nem is oly értékesek, mint azok a balladaszerű rövidebb elbeszélések, melyek egy-egy eseményt vagy hőst dalmódos formában, drámai élénkséggel ismertetnek meg velünk s a melyek közül a legszebbeket fölvevük füzetünkbe. (*Esztergom megvételéről, A kölesdi harczról, Balogh Ádám nótája, Ocskai Lászlóról való ének.*)

IV. *Bujdosó énekek.* E műfaj a kuruczkornak sajátos terméke, melyben panaszukat, keserűségüket öntik ki, vagy szenvedéseiket fojtják humorba azok a fölkelők, a kik nem akarnak lemondani a harczról s nem tudnak megbékülni az új renddel a szabadságháború leveretése után sem. A fölkelő sereg előbb kisebb csapatokra oszlik, melyek jó ideig reménylik, hogy megújul még a harcz, csak forduljon egy kissé a szerencse, azután erről a reményről is lemondanak; teljesen szétszóródnak. A főbbek idehagyják a hazát, a szegények föl s alá kóborolnak az országban. Ezek a bujdosók, kiknek ajkán szebbnél-szebb, egyszerű őszinteségükben igazán megható dalok teremnek, annál szebbek és meghatóbbak, mivel Balassától és a néptől tanulják a bujdosás keserveit elpanaszolni, a haza és a maguk bús állapotját megsíratni.

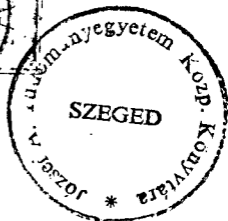
V. *Virágénekek.* A családi érzés s a szerelem sem tud úgy megnyilatkozni, hogy a kor nagy eseményeire, a nemzeti ügyekre is ne emlékeztetnének a költemények. Az itt közölt két virágének egészen népi termék, sőt részben vagy egészben máig megmaradt a népköltészetben.

Az egyes csoportokon belül a költeményeket jobbára időrendben soroztam egymás mellé, de néha a nagyon is rokon-tárgyuakat nem választottam el egymástól, mint pl. a Vak-Bottyán, Bercsényi, Bezerédi, Balogh Ádám nótáit, másrészt a Bezerédi és Ocskai árulásáról szóló énekeket. A címek alá jegyzett évszámot Thalytól vettem át, bár meg kell jegyezniem, hogy számos éneknek nem lehet, de nem is szabad keletkezését oly pontos dátumhoz kötni, mint azt Thaly pl. a Rákóczi nótával teszi. A tisztán népi eredetű s kivált a nép ajakáról csak újabban leirt költeményeket nem láttam el évszámmal, minő *Kerekes Izsák* vagy *Rákóczy bujdosó-éneke*, a melyeknek éppen ezert az illető csoportnak a végén adtam helyet. Helyesírásra és kiejtésre nézve is lehetőleg ragaszkodtam Thaly közléséhez, bár az — a dolog természetete szerint — nem eléggé egységes és nem is következetes.

A népköltészetben mai napig megőrzött kurucz énekek hangosan bizonyítják azt a mély hatást, melyet a kuruczország a maga eseményeivel és hőseivel, érzéseivel és szellemével tett a magyar nép lelkére, a honnan pedig a történeti hagyományok könnyen kimosódnak. A kor emléke azonkívül elevenen él az egész nemzetben is, a mely csak legközelebb is lelkes érdeklődéssel fordult a *Káldy Gyula* által feltámasztott kurucz-dallamokhoz s a melynek szívét csak a minap dobogtatták meg hevesebben Endrődi Sándornak a Thököly-Rákóczi-kor eseményeiből és költői motívumaiból fakadó „Kurucz-dalai.” Szóval nemzeti mozgalmak, nemzeti érzések szülték a magyar nép költői fantáziája és előadásmódja nevelték a kuruczvilág költészetét, de e költészet termékei bele is hatoltak a nemzeti köztudatba, a magyar lélek gondolat- és érzés-világába, el is vegyültek a magyar nép legszebb költői alkotásai között. Hadd szolgálja e ket-

tős czélt a jelen füzet is ; a nemzeti érzés fejlesztésén és ébrentartásán kívül nyújtson gyönyörűséget a régi magyar énekek és az örökké ifjú népköltészet kedvelőinek !

Kardos Albert.





I. Vallásos énekek.

1. Rab predikátorok éneke.

(1674.)

1. Óh Sion leánya, keserves anyám!...
Gyászba buritkozott szerelmes dajkám!
Mihelt tenéked ez panaszod hallám,
Mindjárt így szólék: Rákhel, édes anyám!
2. Mí az oka, hogy mast te árváidat,
Ez világ nem szánja juhocskáidat?
Üldözés szele fújja szent zászlódat, —
Majd elburítja kicsiny hajócskádat.
3. Talám az Istennek ez ő tetszése,
Az fenevad felől jövendölése,
Kit megpöcsétle a Pathmus szigete:
Hogy mast telnék bé az Úr ítélete.
4. Ne nézz ez inségben az te erődre,
Nyujtsad panaszodat Isten elébe,
Ki rátekénté Izráel népére, —
Tengert burita Pharahó fejére.

5. Verjed hátra mast is az Pharahókat,
Burítsad szégyenben az vérszopókat,
Ejtsed hálóban az nyomorgatókat, —
Ne hagyj pusztúlni szent ecclésiádat!
6. Az kik azt állítják, hogy kedves dolgot,
Tesznek Fölségednek szent áldozatot:
Magok fejére hoznak kemény átkot —
Mert fogva tartják az szent igazságot.
7. Sirás, keserűség és nagy óhajtás,
Vagyon szolgálidon kemény vasazás,
Egyiptombéli sok talicskatolás,
Megemészt bennünket pervátatisztítás.
8. Idegen népek közt az Magyarország,
Sírván juta eszünkbe az szép társaság,
Az templombéli isteni buzgóság,
Mind az regveli, estvéli imádság.
9. Nem felejthetjük el mi cselédinket,
Mellöttünk forgódó szép gyermekinket,
Mondván: ha Isten még egyszer ezeket
Meghagyná látnunk — hogy nevelnénk őket!
10. Akkor vidúlna meg elbágyadt lölkünk,
Sírástól megszűnnék könnyező szemünk,
Hogyha megszánna végre mi Istenünk,
Kinek mint mastan, mindenkor könyörgünk.
11. Noha ezt állítja mí ellenségünk:
Hogy nem szán bennünket mí jó Istenünk;
Azért húzták le rólunk öltözetünk,
Nem hagynak nálunk csakegy pénz költségünk.

12. Utczákrol utcákra az nagy hévségben
 Hurczolnak bennünket német köntösben,
 Csak meg nem halunk az mézkeverésben, —
 Belincsben vetnek estve az tömlöczben.
13. Ott is az tömlöczben nincs nyugodalmunk,
 Nem jön az nagy büzben szemünkre álmunk,
 Az sok raboktul való szorúltságunk, —
 Sokan étszaka csak mind talpon állunk.
14. Másnapra vírradva az oficérek
 Visznek, — kezeinken az vasbelincsek;
 Hosszú napestig sok pálczaütések
 Esnek hátunkon, keserves verések.
15. Elaléltunk immár az nagy éhségben;
 Hárman miközzülünk az nagy inségben
 Kik megholtanak vason az tömlöczben,
 Mastan az lölkök mennyben, dicsőségben.
16. Vagyunk még szám szerint ötvenkilenczen,
 Kik távul egymástúl, idegen helyben
 Fogva tartatunk, hol hárman, hol többen,
 Melynek az okát ha kérded, mi légyen?
17. Erre azt felelik az idegenek,
 Colonics és fiscus, érsek, arbiterek,
 Nem ülnek hárman csak törvényhez ezek:
 Jesuiták, papok itt az főperesek.
18. Kik megadták bérünk idegeneknek,
 Egynehány millió pénzeket, ezek
 Nagy ajándékokkal terhelttenek —
 Hogy ugyan bennünket elveszéthessenek.

19. Nem kértek bennünket igen olcsóra,
Mint az rómaiak csak egy siclusra
Szegény zsidókat adták az fogságra,
Hanem számtalan sok ezer aranyra.
20. Noha mi testünkben eladattunk :
Úr Jézus Christustól de megváltattunk ;
Ha ez ínségben meg köll is mind halnunk —
De néma bálványnak mi fejet nem hajtunk !
21. Alig várnánk immár : jönne az óra,
Melyben szegény fejünk szabadulásra,
Vagy halál által mennénk amaz jóra,
Hol az bárány — Christus, gazdag végvacsora.
22. Akkor mi is együtt több martyrokkal
Mennyben énekölünk teli torokkal ;
Csak azt imádnánk az szent angyalokkal :
Ki megkoronáz örök boldogsággal.
23. — Iram ezerhatszáz és hetvennégyben
Szent-Jakab havának első hetében,
Belíncsvarának nagy — mély tömlöczében ...
Az kí olvasod : légy hű mind végiglen !



2. Gályarabságra hurezolt prédikátorok éneke. (1675.)

1. Panaszolkozhatunk, bizony méltán sirunk,
Mast utolsó válét nemzetünknek irunk :
Mert oly sententiát kértek mi ellenünk,
Mely ellen már tovább nem vitézkedhetünk.

2. Édes nemzetségünk, vallásunknak rendi,
Kik között úgy félnék, mint égnek csillagi,
Sok ecclesiáknak hűséges pásztori
Valánk, de most látjuk, vagyunk söpredéki.
3. Tápláltuk még eddig egymást reménységgel:
Hosszú rabság után valaha idővel,
Ecclesiáinkat édes cselédinkkel
Megörvendeztetjük magunk személyével.
4. Reánk olly hertelen jöve sententia —
Mint égen villámás láttatik gyakorta;
Mert császár levele nekünk azt mutatja,
Melyet egyen-egyen olvasunk oly sírva:
5. „Ugy nyisd föl szemedet Kollonics fiscussal,
Hogy engem azután ne öljenek búval;
Megmentem én magam cancelláriussal —
Mert az Erdélyország fenyeget nagy haddal.
6. Csak titkon egy éjjel, hogy senki ne tudja,
Mikor még aluszik Trigintum*) városa,
— Hiszem, közel oda már a nagy Adria —
Hánjátok mind bele, — pápa parancsolja!“
7. Ez parancsolatot nagy könnyhullatással,
Várjuk minden órán szomorú orczával,
Sír, kesereg lölkünk, beszélünk egymással,
Hogy sok árvát hagyunk gyászban az anyjokkal.

*) A latin *Tridentum* (Trient) magyaros kiejtése; a szerző valószínűleg összetéveszti *Trieszttel*, ahol a gályarabok hosszabb-rövidebb ideig szenvedtek.

8. Mí, magunkra nézve, eddigis halálra,
Bizony kiszek voltunk az martyromságra,
Noha jut eszünkben cselédünk zokogva,
Nem tehetünk róla, — Isten decretuma!
9. Már régen kezünket az eke szarvára
Vetettük, nem lehet, hogy mi nézzünk hátra:
Mert ugy alkalmas Isten országára
Nem lehetnénk méltók elröjtött mannára.
10. Rövid idő mulván amaz nemes harczot,
Elvégezzük immár pályafutásunkat,
Nem gyötrik sokáig badgyadt tagjainkat, —
Azért renddel kezdjük el búcsúzásinkat.
11. Pápa városának hűséges angyala,
Az Krisztus nyájának fő lölkípásztora,
Ugyanazonoknak valék alumnusa
Isten Igéjének hangos trombitája.
12. Nemesek, vitézek, közönséges rendek:
En *Sellyei István*, megváltam túletek;
Azt hagyom tinéktek, hogy Istent féljétek, —
Az megismért hűtben erősek legyetek.
13. Néked is peniglen, édes szolgatársam
Vörösmarty Mihály, kí valál barátom:
Többé én már veled az ígát nem vonom,
Az Krisztus nyájára jóll vigyázz, azt hagyom.
14. Régen árván maradt édes feleségem,
Sokszor keservesen kí sirtál érettem:
Tudom, ha lehetne, meghalnál érettem, —
Többé ez világon nem beszélsz énvélem!

15. Azt hagyom tenéked, hogy ne gyötörd magad ;
Jól tudod, hogy mennyben vagy az te urad.
Csak Isten Igéjét igen gyakoroljad,
Szegény árváidat scholában jártassad.
16. Téged is édesem, nem sok idő multán
Meggzán az Ur-Isten, az árva-táborban,
Nem hágy sok ideig az keserves gyászban —
Vélem együtt vígadsz Isten országában !
17. Nagy-Győr városának kisebbik serege,
Ki régen gyászban jár, mert nincsen vezére :
Sörkenjen föl ő is, légyen benne hire,
Mert lölki-pásztora bucsúzik ő tüle.
18. Én lölki-atyátok, *Komáromi István*,
Míg köztetek valék amaz kettős strázsán :
Ettem meg ebédem, vacsorámat sirván, —
Keserűség nélkül feküdtem le ritkán.
19. Végre következék ez nagy irigységbűl :
Engem kiűzének Krisztus nyája közzül,
Bujdosóvá tének engem cselédestül,
Rabságra ejtének ; elválám ezektül.
20. Én testamentomba győri ecclésia
Tenéked azt hagyom : szemed légyen nyitva,
Hogy Krisztus nyájjának ne légyen egy híjja, —
Mert sok éh-farkasok lesik azt mindenha.
21. Maradj meg mindvégig Krisztus vallásában,
Az mellyet tanultál, ne állj hátra abban,
Ne gondolj, bár kárt vallj minden jószágodban...
Hidjed, együtt leszünk Isten országában !

22. Nem tudok ezeknél egyebet mit hagyni:
Mert közel az óra, nem hagynak szólni,
Sok jótétemétek, nem tom megköszönni...
Mint Isten végezte, mind ugy köll meglenni!
23. Tégedet peniglen édes feleségem
En csak azon kérlek, hogy ne sirass engem
Tudod, mint szerettem egy Istók gyermekem,
Azt szintén ugy őrizd, mintha látnál engem.
24. Vajha, érettetek mastan az én szivem,
Mint megkeseredett, látnád belső részem;
Az nagy éhség miatt mint elbágyadt testem:
Nem hiszem, hogy mindjárt megismérnél engem!
25. Az tenger halai, jól tudom, testemet
Megeszik, de hiszem, hogy Isten lölkömet
Megnyugosztja; mindjárt az régi szenteket
Meglátom végnélkül az én Istenemet.
26. Vitéz Veszprím vára, magyarok végháza,
Nagyobb részrül penig az Krisztusnak nyájja,
Bátorkeszy István, ki valék pásztora —
Mastan elbúcsúszom túletek én sírva.
27. Fizesse meg Isten a ti hűségteket,
Sokszor rabságomban küldött pénzeteket.
Nem szolgállok többé immár benneteket —
Irja föl az Isten mennyben neveteket!
28. Az keresztyénségtül böcsültre méltó,
Sok ecclésiákra sörényen vigyázó
Jó Losonczy János, ki veled órálló
Valék, mastan túled vagyok illy búcsúzó:

29. Kérlek, édes uram, ha tudatlanságból
Valaha vétettem testi gyarlóságból, —
Mivel mar végképpen megváltunk egymástúl,
Bocsánatot kérek, mind ecclésiástul!
30. Árvaságra jutott édes feleségem,
Véled együtt pedig két édes gyermekem:
Megbocsáss már te is másokkal énnekem;
Megváltál éntülem, nem látsz többé engem.
31. Én mindenekfölött arra kérlek téged
Az több árvák között: az Úr Istent féljed,
Szegény gyermekímet az jóban neveljed,
Világi hívságot csak semminek véljed.
32. Nem nyujtom már tovább hozzád beszédemet,
Mert nagy keserűség fogta bé szívemet;
Hanem azon kérem az én Istenemet:
Az több árvák között ne hagyjon titeket!
33. Negyvenhét rab közül mí hárman versekben
Trigyentum várának nagy mély tömlöczében
Esztendő szám szerint hetvenötödikben, —
Adja Isten, egymást láthassuk mennyégben!



3. Rákóczi Ferencz könyörgése.*)

(1703. october—december.)

1. Fölséges nagy Isten, szentséges nevedben
Kezdem verseimet, szent segedelmedben.

*) Az ének Rákóczi ajkára van adva, de hogy ő szerezte volna, azt az irodalomtörténet nem bizonyíthatja be.

2. Mert én szűkölködöm segítséged nélkül —
Mint az szomju szarvas hideg forrás nélkül...
3. Legelsőbbben azért Hozzád fohászokdom,
Mert Tenálad nélkül árva vagyok, tudom.
4. Az én szándékomat hiszem, hogy jól tudod,
És kívánságomat énnékem megadod.
5. Kicsiny seregünket vezérelj Szent Lölköddel,
Kicsiny táborinkat, kérünk, ne veszed el!*)
6. De sőt inkább, Uram, őket erősítsed,
Ő ellenségeket tőlük megrettentsed.
7. Az Christus nevében felkötöttem szabályám,
De legelsőbbben is szent neved kiáltám.
8. Az magyar nemzetnek sok siralmát látom:
Segilj meg Ur-Jézus... kiért fohászokdom.
9. Ha kihoztál minket, Uram, Scythiábúl,
Régi pogányságnak mélységes tavábúl: ✕
10. Ne hagyj pusztítani mi ellenséginknek —
Hogy látassál lenni az „mi Istenünknek“!
11. Kik csak azon vannak, hogy megemészsenek,
És minket e földről eltörölhessenek.
12. Árva Magyarország, jaj! pusztán hagyatál, —
És mind atya, anya nélkül hagyattatál.
13. Ne félj, mert fölötted, im, igaz strázsa áll...
Régi szabadságtúl még meg nem fosztatál!
14. Gondja van az Istennek igaz hiveire,
De bizonynyal, hiszem, az magyar nemzetre!
15. Nem tekint az Isten kétszínű emberre, —
Vess igyet nagy Isten hamis arbiterre!**)

*) Ne pusztítsd el.

**) Önkényes, igazságtalan bíró.

16. Átok alatt legyen az ki tanácskozta,
Ki az súlyos terhet magyarokra adta!
17. Rettenetes kinok szálljanak azokra,
Kik szegény hazánknak voltak nagy károkra.
18. Nem léssz büntetetlen te hamis áruló,
Kézben akadsz, hidd el, nemzetünket rontó!
19. Hidd el, megvizsgálnak portió-vizsgáló,
Ne szaladj előttünk, ha vagy igaz és jó!
20. Várhatod Istennek haragját fejedre,
Az ki oka voltál; tekints föl az égre, —
21. Az vezércsillagnak nézz fényességére;
Mit példáz rólatok... vehetitek észre!
22. Kevés javainkból ők parancsolának,
Minden súlyos terhet mi reánk rakának.
23. Tulajdon szemével megtekinté Isten,
Siralmas panaszink vevé eleiben.
24. Könyörgésünk látván, néze ránk kegyesen,
Elbocsáta Isten minket szerencsésen.
25. Oh mi magyar népek, kérjük az Ur Istent;
Megromlott népeit, segiljen meg minket!
26. Hogy ellenségünkön mi erőt vehessünk,
Igy Istennek hálát mindnyájan adhassunk.
27. Az nagy sarczoltató adót megúntátok,
Majdan sós kenyeret ti enni nem tudtok.
28. Az executiót már nem tarthatjátok,
Mert javaitokból immár kifogytatok.
29. Mind egész országúl nyomorúltak vagytok;
Németnek, papoknak mert jobbágyi vagytok.
30. Testeteken nincsen semmi ruházattok —
Mostan, hiszem, vagyon méltó panaszotok.

31. Hamis arbiterek, mit futtok előttünk?!...
Rákóczi s Bercsényi, hiszem nem vétettünk,
32. Ha ti javatokra Istentől küldettünk;
Fejetek meghajtván, várjatok jót tőlünk!
33. Szerelmes fiaim, semmit ne féljetek,
Az Jézus nevéért vélem szenvedjetek!
34. Megsegít bennünket, csak, hogy egyet értsünk,
Rebelligek*) többül**) mi vissza ne légyünk.
35. Vannak mi mellettünk sok gróf-uri rendek
Nemes szabadságon tanúlt jó vitézek.
36. Építs(d) föl Úr-Isten, megromlott oszlopát,
Szegény magyaroknak megromlott bástyáját!
37. Isteni erőddel add meg szabadságát, —
Emeld föl még egyszer tündöklő zászlóját!
38. Oh te átkozott Bécs! sok károkat tettél,
Sok szép gróf urakat ki megemésztettél;
39. Nemesi rendeket mind semmivé tettél,
Szép szín alatt penig mind mérget hintettél.
40. Magad vagy az oka te veszedelmednek, —
Nem léssen áldása rajtad az Istennek!
41. Köszönheted eztet te kevélységednek,
Benne megöröközött bűnös nemzedednek.
42. Az ördögnek szavát ti elkivántátok,
Belzebubnak szarvát immár fölraktátok.
43. Az rút öltözetben Plutó ti atyátok:
Mert az nagy Istentől utáltatván vagytok.

*) Rebellig az is, a ki a felkelők nemzeti ügyét
elhagyja.

**) Többé,

44. Cardinálra*) sokszor sirván supplicáltunk, —
Nem adatott nekünk soha jó választunk,**)
45. Szomorodott szóval noha fohászkodtunk...
Kénytelenek voltunk — fegyverünk kivontuk.
46. Egy tanácsos vagyok — ennek neve nincsen —
Elhitesse magát, bizony bújja leszen!
47. Mert én az Istenhez sirván fohászkodom
És az Szent Dáviddal méltán azt mondhatom:
48. Kezemben adod még én ellenségemet —
Az ki nyomorgatja édes nemzetemet!!!
49. Kérje az Ur-Istent; kezünkbe né essen. —
Az anyjátul szopott tej keserű leszen!
50. Magyar nemzet voltál, te, ki elpártoltál,
Igaz magyar vér vagy, te, ki elárultál...
51. Rákóczit s Bercsényit te fogva tartottál,
Sok régi uraknak arbitere voltál.
52. Szomorú versemet már tovább nem nyujtom;
Szegény magyarokat szívem szerint szanom.
53. Mit tudsz magyarokra? — tőled azt kívánom...
Elhiszem, nekem is vagyok most árulóm!
54. Verseim olvassad, mind halálig hű légy,
Pártos magyarokkal pedig soha ne légy;
55. Semmi rebelliót*) ezután te ne tégy —
Az nagy Isten előtt átkozott hogy ne légy!



*) Kollonics esztergomi érsek.

***) Választ = válasz, felelet.

****) Oly értelemben, mint fentebb a *rebellis*,



II. Hazafias és vitézi énekek.

1. Bátorító ének.

(Cantio militaris. 1666.)

1. Panaszolkodással,
Keserves jajszóval
Pannónia siratja
Magyarok országát,
Az ő kedves anyját,
Hogy árvaságban látja,
Mért vitéz Mars apja,
Az ki volt gyámola
Immár ötet elhatta.*)
2. Ekképen siratta,
Méltán is gyászolta
Trója maga hadnagyát,
Az vitéz Hectornak,
Serény vigyázónak
Reméntelen halálát.
Mihent holta történt —
Könnyen hozzája fért
Ellenség, törte falát . . .

*) Czélzás gr. Zrinyi Miklóstra,

3. Te is bár sirassad,
Mindholtig gyászoljad
Ezt az vitéz atyádat,
Ki becsületedért,
Szép zöld koszoródért
Sok halálos bajt vívott, —
Anyádat épségben,
Szép gyönyörűségben
Titeket ő feltartott.
4. Ki olly szép országra,
Nagyobb méltóságra
Valaha szert tehetett:
Vajjon mely királynak,
Fényes udvarának
Nagyobb hire lehetett, —
A mint vitézidnek
Szittyiai vörnek
Hírek-nevek terjedett?!
5. Oh áldott, boldog föld!
Voltál kedves, szép zöld,
Ekes minden határod,
Szép, nemes címered
Az égig tündöklett
Hírrel rég szabadságod.
Sok ezüst, — arannyal
S vad, kövér barommal
Bű minden tartományod.
6. Sok vitéz emberek
Tehozzád sietnek,
Mert nálad volt lakások,
Nemesség-szerzésnek,
Az szép vitézségnek
Tanuló iskolájok.
Sok fáradságokért,
Nehéz próbajokért
Tűlled volt igaz zsoldjok,

7. Érdemesebb kí volt,
Serényebben harczolt
Vitéz bajnok-társával,
Vitézségnek jelít
Karjának erejít
Megmutatá kardjával;
Koszorót laurusból
Mellyet nyert vitézül —
Az ő fejiben nyomta.
8. Gazdag városokkal,
Üst,*) arany-bányákkal
Oh nemes Pannónia! | |
Legelő-mezőkkel,
Szép halas vizekkel
Híres valál valaha;
Bortermő szőlőkkel,
Szép, széles mezőkkel . . .
Nézd, már mennyi sok híja!
9. Híredben, nevedben,
Ily sok szépségedben
Igen nagy csorba esett;
Nemes országodnak
Minden állapotja
S szabadsága elveszett.
Szörnyű nagy pusztitást,
Égetést, vérontást
Benned az ellenség tett.
10. Mint tengeri habtúl
Gályás-mester nélkül
Az gálya hányattatik:
Elfogyott reménség —
Mert semmi segítség
Szegínynek nem adatik.
Nem használ kiáltás, —
Sem habhoz kapdozás, —
Egyszersmind csak eldőlünk,

*) Üst = ezüst.

11. Olyannak mondhatom
 S ahhoz hasonlítom
 Ez mostani sorsodat
 — Kit átkozott irigy
 Jó téteminyedért
 Árva fejedre hozott, —
 Sokféle nemzettel,
 Hallhatatlan néppel,
 Az ki téged elrongyolt.
12. Nemcsak nyilvánvaló
 Keresztyén vérszopó
 Pogány megrontja fiad;
 De még hajas-szomszid*)
 Mardosó kutyaként
 Rád készíti agyarád,
 Hogy tited megmarjon,
 Javaiddal bírjon,
 Elnyerhesse hazádat.
13. De most is aluszol,
 Mintegy holt, úgy nyugszol;
 Mít gondolsz te magadban?
 Mulik vitézséged,
 Tompúl rég híred, —
 Van példái országban.
 Mindaddig csüggödöl:
 Maholnap késéssel
 Majd tört vetnek nyakadban!
14. Mind egyenlő szíved,
 Teljes értelemmel,
 Egyszerű vitézkedjünk!
 Elveszett hazánkért,
 Özvegyek, — árvákért
 Szívessen iparkodjunk.

*) A németet érti.

Az pogány töröknek,
Reánk törő népnek
Csúfjai hogy ne légyünk !

15. Vér bennünk buzdúljon,
Törökre fordúljon, —
Légyünk régi magyarok !
Hazája-szeretők*)

Szabadság-oltalmazók.
Ország pusztításán,
Nemzetünk romlásán
Bosszúálló párduczok.

16. Ne szánjuk éltünket
Ontani vérünket
Sok szép lakó-helyünkért,
Nemes czimerünkért*)

Élveszett szabadságért
Bátran vagdalkozzunk, —
Hadd lássák, mit tudunk
Jó, zsiros határunkért !

17. Kevesen hogy vagyunk :
Kétségben ne essünk,
Félsz ne fogja szívünket !
Egyedül csak Isten
Csudálatosképpen
Veri az ellenséget.
Ha mink is jók leszünk
És egymást szeretjük, —
Elhídd, megsegít minket !

*) E két strófából hiányzik egy-egy sor.

18. Azért könyörögjünk,
 Szent Felségét kérjük:
 Légyen az mi hadnagyunk!
 Vezérlése után
 Romoljon az pogány,
 Terjedjen régi hirünk;
 Országunk épüljön —
 Ellenség hadd higgyen
 Melly jó az mi Istenünk!

19. Ily igyekezetre,
 Szép vitézkedésre
 Segélyen az Úr-Isten!
 Valamit elvesztett
 Szegény magyar nemzet —
 Mindent visszanyerhessen!
 Még az én két kezem,
 Puskám, hegyestöröm
 Pogányban kárt tehessen!

20. — Az ezerhatszázban
 Hogy ezeket íram
 Hatvanhat esztendőben,
 Ekém után jártam,
 S arra is vigyáztam
 Hogy ehessem kenyérben;
 Zabot is vetettem:
 Mert lovat szerettem,
 Vettem hasznát mezőben!

Pelkó Zsigmond.)*



*) A szerző neve a versfőkből olvasható ki,

2. Oláh Geczi éneke.

(A XVII-ik század második feléből.)

1. Oh gyönyörű tavaszidő!
Szerencsétlen új esztendő!
Az kit akarsz megújítasz, —
Engem pedig szomorítasz.
2. Gyerünk alá jó katonák,
Az alföldre, Kecskemétre,
Ott próbáljunk jó szerencsét —
Talám Isten jobban adja!
3. Mennek vala az alföldre;
Oláh Geczi vitéz legény
Talál elől egy nagy őzet,
Mindjárt mondja fakó lónak:
4. „Édes lovam, fakó lovam
Érjük el amaz nagy őzet!“
Az fakó ló csak eléri,
Oláh Geczi csak ellövi.
5. Mindjárt mondja az urának:
„Uram, uram, Oláh Geczi —
Ne kergess én rajtam őzet,
Ha törököt nem fogsz, nem vágsz!“
6. Paripája mindaddig fut,
A mig ura ahhoz nem jut;
Habos tajték róla szakad,
Elesvén egy árkon akad.

7. „Vigy ki innét jó lovacskám,
Szépen nevelt jó maczkókám!
Hidd el, bizony meghízlallak,
Őz után már nem nyargallak.“
8. „Mondám, rajtam bátor szivvel
Pogányt vághatsz erős kézzel:
De te kételő töröddel,
Őzet űztél fegyvereddel.“
9. „Hozz ki mégegyszer jó lovam,
Meglátd: törökre lesz utam;
Bor, pecsenye lesz abrakod —
Nem léssen többé panaszod.
10. Hordozd bátran bús szivemet,
Keress fel régi kedvemet;
Hidd el, majd az pogány oszol,
: Oláh Geczi az hol harczol!“
11. „Ülj fel hát, ne félj töröktől:
En is hízom pogány vértől;
Terjessz tovább nagy híredet —
Keményítsd meg fegyveredet!
12. Látod hazád rontására
Népednek elrablására
Miként pogányság készülne—
Hogy bennetek elvesztene.“
13. „Éltem nem szánom hazámért,
Királyom maradásaért;
Hírem s nevem lesz nyereség,
Nem prédál többé ellenség.

14. Pórteleki*) hazánk fénye,
Buga Jakab*) nagy reménye,
Jászberényi*) is népestől,
Majd hozzánk jön seregestől.
15. Ellenségünket töressük,
Mérges nyíllal sértéssük;
Majd sok török test lesz eves —
Kiknek nem kell kávé-leves.
16. Minden vitéz józan légyen,
Hijában zsoldot ne végyen;
Szerezzen jó hirt népünknek —
E volt tárgya fegyverünknek.“



3. Kuruczdal Székelyországban.

(Énekeljük, Szeőke Ambrús írta, anno 1670.)

1. Székelyföld
Mindig zöld
Házám ott —
Szivem ott.
Jaj be szép
Székely nép!
Székely vér
Magyar ér.

*) A kuruczháborúk vitéz hadnagyai; maga Oláh Gergely is az lehetett.

2. Kicsiny vagy :
 Mégis nagy
 Hűvség ott ;
 Hideg vagy :
 Mégse fagy
 Szived ott !



4. Kurucz tábori dal. *heh*

(1672.)

1. Te vagy a legény Tyúkody pajtás !
 Nem olyan mint más, — mint Kuczug Balázs.
 Teremjen hát országunkban jó bor, áldomás ...
 Nem egy fillér, — de két tallér kell ide, pajtás !
2. Szegény legénynek olcsó az vére :
 Két-három fillér egy napra bére ;
 Azt sem tudja elkölteni, mégis végtére
 Két pogány közt egy hazaért omlik ki vére !
3. Rajtunk német dúl, rajtunk török jár,
 Tűz-vassal pusztul ország és határ ;
 Ez az istentelen német annyi kárt tött már :
 Hozzá képeest hogy mit sem tött török, sem tatár.
4. Az nagy uraknak mézes szókot hány,
 S hozzá hódúlnak, mint bódúlt zsákmány ...
 Hej nagy urak ! nem keresztyén az, a ki pogány :
 Rosszabb penig még ennél is labancz, valahány.

5. Mindent ígér, de csak szorúltában, —
Semmit bé nem vált, ha szabadjában;
Az németnek — ebbitűnek fogadásában
Ne bizz többet, mint az ebnek ugatásában!
6. Pusztítani jött, nem segítségre, —
Hogy elfoglalja országunk végre;
Alnoksággal nemzetünknek esküdt vesztére:
De az Isten ráfordítja még ő fejére!
7. Csak azt nézd pajtás, hogy labancz hol van?
Csak azt vágd pajtás nagy busúltodban.
Mert e pogány kiöl mindent édes hazánkban,
Vágd tehát még az magyart is társaságában!
8. Tölts kupámba bort, az lölkemnek bort;
Német vesztére üljük meg a tort.
Ma egymással — bajnoktárssal együtt iszunk bort.
Virradatra ugy üssük meg az német tábort!
9. Töltsd az kupákat, — töltsd az pulhákot,*)
Készen tartsad jó, súlyos szablyádot.
Ugy igyál bort, hogy ha hallod az trombitákat —
Vért ihassál s német testből rakj garmadákat?
10. Bort kupámba, bort! embert a gátra!...
Tyúkody pajtás, induljunk rája!
Verjük által az labanczot a másvilágra, —
Ugy ad Isten békességet édes hazánkra.



*) Pulhák = kerek, hosszú puska.

5. Csinom Palkó . . .

(1705. őszszel.)

1. Csinom Palkó, Csinom Jankó
Csontos kalabérom,*)
Szép selymes lódingom,**)
Dali pár pistolyom.
2. Nosza rajta jó katonák
Igyunk egészséggel!
Menjen tánczba ki-ki köztünk
Az ő jegyesével.
3. Ne bánkódjék senki köztünk,
Menjünk az Alföldre;
Megrontatik kezünk által
Az laboncz ereje!
4. Szabad nékünk, jó katonák,
Tisza-Duna közü,
Labonczságnak mert nincs sohult
Ottan semmi közü.
5. Daru-lábú, szarka-orrú
Nyomorúlt némettség;
Fut előttünk — retteg tőlünk . . .
Nyomorúlt nemzetség!
6. Görbe hátú, mert lenyomta
Füstös muskotéra,
Elfárasztott — elbágyasztott
Dióverő pózna . . .

*) Kalabér = karabély, puska.

***) Lóding = fegyvertok, lövészerszámtartó.

7. Tüzes madzag, apró csollong,
Lompos az gatyája, —
Tátva-nyitva mindeniknek
Nagy, éhhel-holt szája.
8. Toldott-foldott, tetves-redves
Minden portékája,
Kalapjának nedvessége,
Lefügg karimája.
9. Renddel állván, nagy sokaknak
Meggyőzik az társát,
Ebről-ebre hagyják
Béka-sütő nyársát.
10. Elig nyílik fel az szája
Berdó kiáltásra:*)
Korog-morog üres hasa,
Siet jóllakásra ...
11. Rendeletlen öltözeti,
Csúfos pántlikája
Nem érne egy aba-dolmánt
Minden portékája.
12. Lapos gutta megütötte
Bornyúbőr-izsákját,
Kebelében legelteti
Sok ezer marháját.
13. Mely marhának tetű neve —
Tartsa ő magának,
Nyúzza rendre, jó lesz bőre
Bornyúbőr-izsáknak.

*) Berdó = Wer da?

14. Mert ő igen gyenge nemzet,
Szokott effélire,
Országában eleget kap
Menjen hát helyére!
15. Mit vitézkedünk (azért)
Jó kurucz vitézek,
Mert ezeknek drágább kéncsét
Én soha nem lelek.
16. De gyűlölöm; mert nyomorú, —
Mégis kevélségre
Ládd, majd feldől, — mégis indul
Magyarok vesztire.
17. Kicsirázott eb-agyara
Az magyar czipóra:
De megváslik foga bele —
Lészen még oly óra!
18. Sok tokosnak*) mentél te már
Eltének végére,
Szabadoson öszvementél
Ütközetből véle.
19. Sok szerencsét próbáltál te
Vélünk német ellen;
Holott soha nem voltál te
Szerencsétlenséggel.
20. Sok czifornyás német urat
Rabságra hajtottunk,
Sok kalapot mézőségen**)
-

*) Tokos = német.

***) A szövegből hiányzik egy sor.

21. Nosza, most is úzzük-vádjuk!
Mint ellenségünköt, —
Mutassuk meg nemzetünknek
Jó vitéségünköt!
22. Fut a tokos, tüzes madzag
Kihúll a kezéből,
Őszi keserű gombája*)
Kidől az fejéből.
23. Utána kurucz! utána!
Tied az puskája
Enyim pedig az kanczája, --
Tied az lódingja.
24. Rajta Miska, rajta
Az tüzes labanczon!...
Miénk lészen az nyereség
Mind, az derék harczon.
25. De mindezek fegyverekkel . . .
Nem érnek egy pénzt is,
Hanem vedd el a szablyáját,
Úsd el az fejét is.
26. Az nagyszájú horvátnak is
Fekete csizmája,
Hosszú nyakú, kurta farkú
Görcsös paripája.
27. Egy rossz, rozsdás kalabérja,
Életlen szablyája
Csípás szemű kanczájával
Együtt van kvártélja.

*) Gomba-forma kalapja.

28. Noha éhkel csak meg nem (hal),
Nincs benn takarmánya, —
Sokszor száznak sincs közöttök
Egy pipa dohányja !
29. — Az vitéz kurucznak van
Szabott dolománya,
Sarkantyús csizmája
Futó paripája.
30. Az gyalog kurucznak
Van frissen járása,
Mint Pelagus*) lónak
Van sebes futása.
31. Vitéz karja ; lábaiban
Karmazsin csizmája,
Gyönggyel fűdzött az bocskora,
Ezüstös kapczája.
32. Hitván, czifra farkasbőre
Kurta kis dolmánya
Nyakában függ gyönggyel fűdzött
Csontos kalabéra.
33. Fényességgel mind berakva
Aranyos szablyája,
Nyusztal béllett az süvege,
Csillagos forgója.
34. Patyolat az kurucz,
Gyöngy az felesége,
Hetes vászon az labonczság,
Köd a felesége.

*) Talán Pegazust akart a vers mondani,

35. Nősza, tehát hadnagy uram,
 Dúljuk fel jószágát,
 Mind ellenségünknek
 Hajtsuk el marháját!

36. Ha ránk támad, az pénziért
 Vágd be az ajtaját,
 Fürd meg az hordaját,
 Idd meg mind a borát.

37. Az parasztembernek
 Fogd meg az szakálát,
 Hajtsd el az marháját —
 Verd pofon ő magát.

38. Az labonczság takarodjék
 Nemes országunkból,
 Hogy végtire szallag-szíjat
 Ne vágjunk hátából.



W. M. M. M.

6. Ne higyj magyar a németnek . . .*)

(1706. július végéről.)

Ne higyj magyar a németnek,
 Akármivel hitegetnek;
 Mert ha ad is nagy levelet:
 Mint a kerek köpenyeged,

*) Thaly Kálmán magának Rákóczy Ferencz-
 nek tulajdonítja ezen az egész kor hangulatát any-
 nyira kifejező nehány sort; — e föltevés azonban hi-
 télesen nem igazolható.

S pecsétet üt ollyat rája,
 Mint a holdnak karimája :
 Nincsen abban semmi virtus —
 Verje meg a Jézus Krisztus!! ...



7. Újváriak dicséreti.

(1710. első feléből.)

1. Vitézlő fiaknak
 Végújváriaknak
 Kiterjedt szép hire ;
 Mezőben járasok,
 Jeles portázások
 Vág vizén túl messzire, —
 Nappal s éjten-éjjel
 Száguldván ki s széjjel,
 Németeknek vesztire.
2. Alattok ugrálnak
 Fő lovak, vidámak,
 Ráró-, sólyomröptűek ;
 Ki husz órák alatt
 Húsz mélyföldet futtat —
 Mondatik még semminek ;
 Éjt-nap, étlen-szomjan
 Úztön-úzvén, abban
 Gyönyörködnek mindenek.
3. Oh magyar serénység,
 Forgódo vitézség ...
 Nem szánja fáradságát
 Leseken, próbákon
 Táboron, portákon
 Kimutatja jóságát,

Vigyázó, mint darú,
Vitéz, keménykarú, —
Vigan fut nehéz pályát.

4. Rekkenő hév nyárban,
Zordon tél havában
Egyaránt kiindulván
Egynehány száz lóval
Kibontott zászlóval
Ellenségre buzdulván:
Vezére szavára
Vén Hajszter hadára
Rajúl reá zúdulván ...

5. Forgódik mindenik,
Labanczokat verik,
Vágják, űzik, szorítják:
„Rajta!” riadallal
S az szép diadallal
Egymást ők bátorítják;
Ellenség testekkel
— Madarak étkekkel —
Mezőket béborítják

6. Erdőkön, berkeken
Hányt titkos leseken
Németeket megejtik:
Hol martalék-csapat
Bécsalja a hadat
S magokat kik elrejtik:
Egyszersmind kitörvén —
Mint forgó hab, örvény
Körösként úgy veszejtik.

7. Másszor térhelyeken
 Torpadván,*) — hertelen
 Trombiták rivadtára,
 Mint sólymok sípszóra
 Röppennek csoportra; —
 S íhol! derék csatára
 Szép, rendölt sereggel,
 Tündöklő fegyverrel
 Törnek császár hadára.
8. Vág, Nyitra mellyéke
 Nagy-Szombat vidéke,
 Rév-Komárom eleje,
 Isméri Esztergom,
 Nyitra és az Garam —
 Melly nagy karjok ereje!
 Pozsony sem kívánja,
 — Mert hóstátja**) bánja —
 Hogyha harczot áll vele.
9. Sok kevély generált;
 Stormberket, Hannibált
 Gyakran ők megkergették;
 Megütvén Max hadát:
 Rabúl hozzák magát,
 Népeket megröttenték;
 Kroát is fölverék
 Ocskainak fejét
 Árultatásért vötték.
10. Sött ama vén Hájsztert,
 Nagy kegyetlen embert,
 Császár főgenerálját:
 Sok hadi népével,
 Roppant seregével —

*) Torpad = elterül, elszéled.

**) Hóstát = külváros.

Otet is megtréfálják ;
 Mely nagy vitézséget
 Minden nemzetségek
 Álmélkodván csudálják.

11. — Vég-Ujvár fővára
 Magyarok bátyája
 Kuruczok dicsősége! . . .
 Bár álgyú zendüljön: --
 Falad ne rendüljön —
 Igyünknek erőssége !
 Jeles vitézidnek
 — Miként egrieknek
 Terjedjen hírössége !
12. Únos-untig légyen
 Jó-borod ; kenyérben
 Szűköt soha ne láthass ;
 Vágód*) is nagy bővön
 Járjon friss meződön, —
 Vitézt kedven táplálhass
 Tele csutorával,
 Rakott tarisznyával
 Portát gyakran bocsáthass.
13. Hogy így ellenségre
 Vigan menjen s végbe
 Nagy dolgokat vihessen,
 Vág, Duna mellyékén
 Császár sűrű népén
 Szép próbákat tehessen.
 Magyarok Istene
 Gyakor szerencsére
 Kivánom, így vezessen

*) Vágómarha.

- 14.:Ezer hétszáz felett
 Irnak vala tizet —
 Hogy ezeket én szerzém,
 Az Nyitra berkében,
 Partjanak mentében,
 Járdogálván, éneklek;
 Jó fejedelemnek:
 Rákóczi Ferencznek
 Dolgain elmélkedvén.



8. Nyalka kurucz.

1. Hol vagy te most nyalka kurucz —
 Ki oly voltál, mint a szép strucz?
 Talán ez világból kifutsz,
 Mig te az hazádban bejutsz...
 Nyalka kurucz!
2. Fájhat szived tulsó földért:
 Dunán túlfelől országért
 Télen rendelt kvártélyodért,
 Elhagyott szép asszonyokért —
 Nyalka kurucz!
3. Kösögön hogy vásárlottál,
 Sümegen hogy te tánczoltál,
 Szombathelyen szajhálkodtál;
 Nem hitted akkor, hogy így járj!...
 Nyalka kurucz!

4. Hol van hosszú, pántos, kardod?
Majd tíz fontos, csattos forgód?
Kócsag tollas, prémes csákod?
Kü-ütötte nagy pallosod?
Nyalka kurucz!
5. Hol van hosszú karabinyod?
Gréczi, bécsi pár pisztolyod?
Üsttel rakott pantallérod?
Czifrán varrott nagy tarsolyod?...
Nyalka kurucz!
6. Hol czifrázzák most ruhádat —
Másfélaraszt dolmányodat?
Zsinórral salaváridat
Hol prémezik nadrágodat?
Nyalka kurucz!
7. Te jó kurucz akkor voltál,
Mikor adtát czifrán mondtál,
Isten ellen káromkodtál, —
Nyelveddel mindig ugattál,
Nyalka kurucz!
8. Szegény embert szidtad, verted,
Nemes embert nem böcsülted,
Senki személyét nem nézted,
A jövődöt nem gondoltad,
Nyalka kurucz!
9. Szaladj kurucz, jön a labancz!...
Látod: bűdös, lompos német;
Hidd el: megdöf ha elérhet,
Dragon-végre*) ha vethet —
Nyalka kurucz!

*) Hegyes tör végére.

10. Párduczt, farkast most hol varratsz ?
 Kaczagányokat hol csinálsz ?
 Mely vásárban lovat ugratsz,
 Kedved szerint azzal mülatsz ?...
 Nyalka kurucz !



A Rákóczi nóta.

(1708. augusztus 3—24.)

1. Jaj! régi szép magyar nép,
 Az ellenség téged mikép
 Szaggat és tép !
 Mire jutott állapotod —
 Romlandó cserép.
 Mint egy ékes eleven kép
 Voltál olyan szép,
 Magyar nép !...
 De a sasnak körme között
 Fonnyadsz, mint a lép,
 Szegény magyar nép !
 Mikor léssz már ép ?
 Megromlottál, mint cserép,
 Jaj hát szegény magyar nemzet
 Jóra mikor lép ?
2. Jaj, Rákóczi, Bercsényi,
 Vitéz magyarok vezéri,
 Bezerédi !
 Hová lettek magyar népnek
 Élő tüköri.
 Nemzetünknek hirszerzői,
 Fényes csillagi,
 Ocskai ? !... .

Az ellenség mindenfelől
Őket emészti,
Úzi, kergeti,
Búval epezti,
Közinkben sem eresztí,
Jaj, hát szegény nemzetünket
Miképen veszti!

3. Jaj országunk — jószágunk,
De főképen hát minmagunk
Mint nyomorkodunk;
Az idegen nemzetségnek
Rabjai vagyunk.
Jaj! naponként mind elfogyunk,
Jót ne is várjunk,
S kívánjunk;
Mert kegyetlen embertelen
Nemzet van rajtunk.
Jaj, meg kell halnunk!
Meg nem maradunk;
Nagy ellenség közt vagyunk,
Bizony méltán ezek miatt
Kesergünk, sírunk.

4. Országunknak — magunknak,
Jaj minden maradékunknak
Jaj mindazoknak,
Kik e földön, nagy inségben
Igy nyomorkodnak.
Özvegyek panaszkodnak,
Árvák zokognak,
S magoknak
Siralommal ártatlanok
Halált okoznak.

Csak siránkoznak
 És fohászkodnak;
 Bánatink nem apadnak:
 Mert hazánkból az inségek
 El nem távoznak.

5. Rajtunk tenger — a fegyver:
 Mert a német köztünk hever,
 És igen ver;
 Mutogatja magát, mintegy
 Kényes gavallér,
 Nemzetünket kinzó pallér,
 Nem szán, mint hóhér;
 A kit ér:
 Addig vér,
 Miglen neki mindent nem igér.
 Látod melly kövér,
 Bőrében sem fér, —
 Mégis csak mind többet kér!
 Alig vagy on országunkban
 Miatta kenyér.
6. Nézz reánk, Úr! a mennyből...
 Ments meg, kérünk, minket illy csúf
 Ellenségtől!
 Ki a híres magyaroknak
 Véréből épül.
 Ne hagyd illy dühös inségtől,
 Rút ellenségtől —
 Némettől
 Gyaláztatni, mocskoltatni
 Az irigyektől,
 Illy dölyfös néptől,
 Kinzó eszköztől,
 Megfosztatni nevétől —
 Mindenkoron győzedelmes
 Dicsőségétől!!!



III. Történeti énekek.

1. Óh szegény magyarság!...

(1697. május elején.)

1. Óh szegény magyarság, mit gondolsz magadban?
Azt tudod: jól nyugszol te nemes ágyadban,
Avagy vígan tánczolsz szabad cúriádban,
Sípoltatod magad kárpitos házádban.
2. Nyájasságod után ménsz az vadászásra,
Jóakaróiddal meg más mulatságra,
Természeted szerént az jó társaságra,
Gondolod: majd juthatsz előbbi vígságra.
3. Ne hidd; mert igen megrétfál az reménség!...
Más nótát fúj neked idegen nemzetség; —
Nézd el csak, mint regnál rajtad az németiség,
Már az te országod, életed is kétség.
4. Az acciza után az repartitio,
Bészalla tehozzád az contributió,
Mely is te népednek nagy conturbatio,
Kit nem orvosolhat rectificatio.

A kuruczvilág költészete



5. Megkérték s megkérik tőled az portiót,
Vármegyékre osztják számtalan sok adót,
Megnézik házadnál te kincses ládádot,
Elvonják alúlad paplanos ágyadot.
6. Szabadságod ellen házodban is beszáll,
Uri módon, bizvást énekölve sétál,
Te nemes fejedre tőle sok hunczfut száll,
Azt mondja: házodtúl máshová távozzál!
7. Rettentő hatalmát kölletik kerülnöd,
Magad cselédestül*) más szállásra menned,
Az hol nem adatik az te csöndességed —
Hanem köll szenvedned igen nagy inséget.
8. Ajtódat kanóttal ő elpöcsétölte,
Muskotérokka azt környül kerítette,
Estrázsáját penig mellé helyeztette —
Igaz hűségedet ekképen fizette!
9. Ágyadban nem fekhetsz, mert elordinálta,
Asztalod nem tiéd, mert rajta az kártya,
Több német urakat kártyázásra várja; —
Ez Magyarországnak egyik nagy igája.
10. Az kártyát elunván, kezd az koczkázáshoz,
Koczkázása után az dohányozáshoz,
Ezzel sem elégszik, alkalmatlansághoz
Másra lépik, — mely nincs országunk javához.
11. Abrakot és szénát kér az lovainak,
Szép fejer, lágy czipót hordat éh-gyomrának,
Gyöngé levest, tyúkhúst parancsol szájának,
Édes, lángízű bort hordat ő torkának.

*) Cseléd = család.

12. E mellett forspontot kényszerit meglenni,
Az hová kívánja: sörényen elmenni,
Egy pár czitromért is messzi elküldeni, —
Kedvének, kényének eleget köll tenni.
13. Ha ellene támadsz: neved csak rébellis;
Ellened föltámad házadban nyolczszor is,
Szabadságod ellen kikerget tizszer is,
Egy órában téged fenyeget húszszor is.
14. Azonban pálczáját emeli fejedre,
Kéméletlenül vér, esel ott az földre,
Nem is mersz szólani magad mentségére —
Fejet köll hajtandó ő engedelmére.
15. Ha kvártélybúl kimegy: semmitet sem hagyja,
Minden javaidat magának akarja,
Idegen országra szekerekkel hordja —
Házod elpusztúljon, szintén azt akarja.
16. Gondolod olyankor: hol magyar szabadság?!...
Hol van Mátyás király, kinél volt igazság!
Földben temettetett véle az uraság,
És az szép nemesség lön keserves rabság.
17. Hol van országodnak öröme s vígsága?
Hol szép regulája, privilégiuma?
Hol tündöklő napja, ragyogó csillaga?...
Eltűntenek, — vagyunk idegenek rabja.
18. Föltámadtál egyszer, de nem vala haszna,
Jó híred és neved azzal megcsorbula:
Mert erőt vett vala, téged megtromfola —
Te fejedrül másra esik az korona.

19. Kihez hajtod fejed nyomorúlt magyar nép?
 Ki oly erőtlén vagy, mint sárbúl formált kép;
 Annyi szabadságod bizony immár nem ép —
 Ki annak előtte voltál szép, kényes nép.
20. Ki más országoknak régen parancsoltál,
 Te vitézségeddel sok népet meghajtál,
 Idegen nemzetet vitézül levágtál,
 Sok győzedelmekkel triumphust tartottál:
21. Most nem parancsolhatsz, mert nagy te rabságod,
 Miként fújják, néked csak úgy köll tánczolnod;
 Idegen nemzetre szállott szép országod,
 Tüled elvétellett aranszabadságod.
22. Ez egynihány versek Magyarország dolgát
 Mutatják és írják nagy nyomorúságát,
 Mert ő elvesztette régi igazságát,
 Jó Mátyás királynak drága szabadságát.
23. Kérjed Istenedet: megvigasztal téged —
 Csak nagy tisztólettel mindenkor böcsüljed,
 Szivedet, lölködet hozzá fölemeljed:
 Előbbi koronád megadja tenéked!
24. Az ezerhatszázban és kilenczvenhétben,
 Az pünkösdhavának második hetében
 Iram ez verseket szomorú szivemben,
 Az Magyarországbán való nagy inségben.
25. Dicsértessél mennyben fölséges Úr-Isten,
 Az te Szent-Fiaddal fénlő dicsőségben,
 Szent-Lélekkal együtt; szánj meg kérésünkben —
 Az Magyarországot tartsd meg békességben!



2. Vak-Bottyánról való ének.

(1705. december 24.)

1. Dicsértessél tőlünk magyarok Istene!
Ki megsegítetted szegény nemzetünket,
Rabságban nem hagyád mi árva fejünköt
Kemény vas igátúl megmentél bennünköt.
2. Magyar vitézeknek éles fegyverekkel
Német labanczokat ő kevélségekkel,
Prédáló ráczokat megrontád ezekkel,
Értünk fegyverkedő magyar seregekkel.
3. Immár reánk derült újra szép szabadság:
Mert győzedelmeket vívutt a kuruczság.
Vígasságban vagyon ezen darab ország, —
Aranyos zászlóját szelek jól hordozzák.
4. Híres generális az öreg Vak Bottyán;
Vagyon véle mostan sok derék kapitány;
Vitéz Bezerédi, jó Ebeczky Istvány,
Kisfaludi László, seríny Balogh Ádány.
5. Ő azért ezekkel nagy-sok harczot nyere:
Nímetség mindenütt futásnak erede,
Avvagy mind halmokban rakattaték teste —
Kiket lecsapdosott kuruczok fegyvere.
6. Sok erős várakat; Simontornyát, Pápát,
Pécset is Siklóssal, Tatát és Kapuvárt,
Mégvövék magyarok Kűszögöt, Borostyánt,
Kikben sok németet Vak Bottván kardra hánt.

7. Fölgyűve azután Rába mellyékire,
Szálla Szent Gotthárdnak híres mezzeire,
Országunk-prédáló ráczokat ott vere —
El — bé Styriában üldözé fegyvere.
8. Sőt Bécsnek alját is ő mind fölnyargalá,
Sok derék városát tűzben bocsáttatá;
Hogy pusztulásinknak boszúját állaná,
Onnénd bőv szerdékel*) tére ismét alá . . .
9. Így lőn németeknek szorongattatása,
Mordáj-égető rácz kardra hanyatása;
Hangozék Stiria siralmas nótája
És Ausztriának szörnyű bódúlása.
10. Látd német, látd-é rácz, így köll lakolnia!
Igy vér meg az Isten, beste kurva-fia,
Pernahajder, huzó-vonyó, ördög fia,
Sok gonoszságodért, gyilkos haramia.
11. No rihös németek, mast kevilkedjete!
Ebszülte ráczai bezzeg elcsellegtek!*)
Altal az Dráván majd ész nélkül siettek;
Mert hollók lagnák föl az hitván testetek.
12. Bottyán apánk penig Rusztnak városában
Az sok főtisztekkel ezekért vigságban
Lőn az harczok után; jó ruszti borában
Vigan iszik vala — viragos kupában.
13. Éltesse az Isten Rákóczi Ferenczet,
Mi édes urunkat s minden vezéreket;
Tovább is serinyen az magyar nemzetet
Óltalmazzák, úzzék országbúl németet.

*) Szerdék = szerzemény.

*) Cselleg = kullog.

14. Mert még ez hazában csak egy német léssen :
Békesség soha itt nem léssen egészen.
Practikának magva, hogy végkép enyészsen —
Ki köll az németnek pusztulni egészen !
15. Ezerhétszáz ötben, — mikort nagy örömben
Úlnék az magyarok karácsony szombatját :
Egy ifjú ekképpen szörzötte ő dalját —
Vidáman pöngötte hangos citharáját.



3. Bezerédi nótája.

(1707. első feléből.)

1. Sárvár alatt sűrű berek a Csere :
Leskelődő labanczokkal van tele ;
Sűrű berek még sincs annyi levele —
Mint a mennyi lompos labancz bújt bele.
2. Héja madár le-lecsap a fölyhőbűl . . .
Lovas labancz ki-kicsap az erdőbűl,
Kuruczot lát, hertelenül megpördül,
Törbe csalni úgy akarná, de nem gyün.
3. Kuruczokat Bezerédi vezeti,
Ki a kardját német hússal eteti,
A csújtárját*) német vérrel festeti,
Tíz-husz rácz ha reágyün, csak neveti . .

*) Csújtár = csótár, nyeregtakaró.

4. Bezerédi tánczoltatja a lovát,
Villogtatja rettenetös pallosát,
Dobot veret, fuvatja az trombitát,
Meg is indul, odacsap, meg hátat ad.
5. Bolond észszel a rácz magát elhivé;
Csak úgy árad a berekből kifelé,
Szép térhelyre Bezerédi kivivé,
Ott egyszersmind arczúl fordul s vág belé.
6. Az német is kiözönlik rácz után,
Gyalog vagyon, a kurucz jó paripán;
Bezerédi híres serény kapitány:
Közre kapja, vágja, rontja szaporán.
7. Bezerédi híres vitéz kapitány:
Sarabolja-darabolja magyarán.
Az német is neki búsul egynihány,
Rája támad; lüvés esik az lován.
8. Bezerédi elvesztette az lovát,
Bukompanni megtalálta a nyomát;
Odáugrat, rázza hegyes dragonyát...
Bezerédi gyalog is nagy harczot ad.
9. Az sok labancz mikoron rárohana:
Bezerédi csak egyedül ott vala,
Jó kardjával hármát-négyet suhinta —
Németekben tágosságot úgy csapa.
10. Párduczbűrét az nyakábúl levonák,
De az árát életekkel megadák;
Odamennek egynihány jó katonák —
Dandáriját az németnek ott megnyomák.

11. Több kurucz is, hogy meglátja ezeket,
Bátorodik, űzi, mint az ebeket . . .
Bezerédi maga űz egy sereget,
Sárvár felé úgy hajtják a németet.
12. A Rábában vértől hiznak az halak,
Véres vízben egymásra tátogatnak,
Dícsírgetik Bezerédit magoknak:
Hogy ő volna fundátora javoknak.
13. Német testek buritják az parragot,
Vadmadarak lakodalmat laknak ott;
Dícsírgetik Bezerédit, Baloghot:
Hogy nekik oly rakott asztalt rakatott.
14. Kél a szél, a fákat vígan legyinti:
Kuruczokat az jó Isten segíti, —
Országunkat még egyszer megépíti,
Német ebtől valahára megmenti.



4. Nagy Bercsényi Miklós.

(1708. június—július.)

1. Nagy Bercsényi Miklós, nemzetünk oszlopa,
Sok vitéz legénynek te vagy édes apja.
2. Szabadságkereső szegény magyarokat,
Te vezérled őket, az ő táborokat.
3. Nagy Bercsényi Miklós, hogy téged követtünk:
Sok diadalmakat ellenségen nvertünk!

4. Morvát és Bécsalját sokszor felnyargaltuk,
Ricsán generállal tánczát eljárattuk.
5. Storumberk generált bévittük Nyitrában,
Az sok ragadománt hordtuk mind Ujvárban.
6. Ujvárban katona szerencsét örüli, —
Kardját újabb harczra vígan köszörüli . . .
7. Hogy mikor Bercsényi zászlókat emeltet,
Felülőt fuvattat, rézdobot verettet:
8. Szép rendölt sereggel szálljon ki mezzőre
Vig kedvel induljon ellenség földére.
9. Pihenő kvártélyba, fűvellő táborra,
Vág vize két partján száll az sok katona.
10. Járjad lovam, járjad Ujvárnak mezejét —
Hogy megszegyenítsük ellenség erejét!
11. Az álnok németet, az kóborló ráczt,
Halomban vághassuk mind dánust, horvátot!
12. Bőv Magyarországot hogy miért rabolják,
Égetik, pusztítják, igen kóborolják.
13. Németnek, magyarok, soha ne higgyetek!
Csak jól forgódjatok, csak emberkedjetek.
14. Segétsed Úr-Isten az te hiv népedet:
Szegény kuruczoknak adj győzödelmeket!
15. Ezerhétszáz fölött nyolczadik esztendő
Vitézek csillaga, hadakozó üdő . . .
16. Éneklém ezeket, nyúgodván egykoron
Vág vizének partján, az soóki táboron.



5. A kölesdi harcokról.

(1708. szept. 2.)

A kölesdi harczon, a kölesdi harczon
Hej! én is ott voltam, elejének vágtam;
Elejének vágtam, közepét bontottam,
Mint kaszás az fűvet, döntöttem, rontottam.

Mikor Balogh Ádám a kardját emelte:
Sándor László akkor dandárt reávitte.
„Vedd fel, fiam, bátran németnek lövését,
Ne mutasd szivednek semmi röttenését,
Ne mutasd szivednek semmi röttenését!”

Mikor Balog Ádám a kardját emelte:
Szekeress István is ezerét vezette.

„Rajta, rajta! rontsad ráczok sűrű rendét —
Hadd ne dúlja gaz nép édes hazád földét!”

Az Sió berkéig lőn nagy sivalkodás,
Fel Simontornyáig, sűrű nagy roppanás.
Akkor Balogh Ádám indíta több hadat:
Német is elveszett, a rácz is elszaladt.

„Haj, édes ezerem! Haj Somogyi Ádám!...
Most immár utánna, mindenütt az hátán!
Most immár utánna, mindenütt az hátán!”

Lovassa üldözte, — gyalogja öldözte,
Szegszárdig az mezőt vérével öntözte.

Megégett Ráczország, megmaradt három ház...
Elesett négyezer, megmaradt három száz.



6. Esztergom megvétéléről.

(1706.)

Sebes viz a Garam, siet a Dunába,
Kuruczok tábora éppen ott megszálla.

Rákóczi tábort üt a Garam-torokban,
Persia-szönyegen pihen szép sátorban.

Persia-szönyegen, fényes tigris bőrön . . .
Sátor előtt állnak palotások bővön.

Verik az rézdobot, fujják a trombitát
A sok nyalka kurucz üli az paripát.

Rákóczi tábora torpad*) az síkságon:
Rákóczi sátora dombon áll magában.

Friss, kerek dombon áll tegnapi nap olta;
Nemcsak az sátor, a domb is csak azolta!

Jó kurucz vitézek csak tegnap dombolták.
A földjét kezekben süveggel hordották.

Urunknak sátora magas helyen legyen;
Szép tábora fölött végig tekinthessen!

Aranyos zászlója lobogjon magasra!
Messzéről mindenki mindjárt megláthassa!

Süveggel hordották, a dombot úgy rakták,
Rákóczi patyolat-sátorát rávonták.

Nagy Rákóczi jár az gyönyörű mezőben,
Rettenetes kardja villog a kezében.

*) Terül, terjeszkedik.

Kardjával fölmutat Esztergom várára,
Vár tornyán lobogó császár zászlajára:

Mire a fényes nap háromszor felsütne,
Hejh, magyar lobogó lesz oda feltűzve!

Szóljatok álgyúim, szörnyen ropogjatok,
Dunának két partja rengjen alattatok!

Hejh! s megbődülének Rákóczi álgyúi,
Hejh! s megrendülének Esztergom tornyai.

Amott az vár alatt törik már a falat;
Vég-Esztergom vára, jobb lesz, add megmagad

Odafent az tokos csak elhivé magát.
Nem adja a várat, berdót igen kajált.

Éjten-éjjel, mikor a lövés elhallgat;
Fényes tigris-bőrén Rákóczi nem nyughat.

Készíti hiveit, hires vitézeit:
Fodor és Révay hajdu-ezereit.

Az palotás-ezret, az Esze Tamásét,
Csajági Jánosét, Lócziét, sok másét.

Éjten-éjjel egyszer az álgyú hármat szól:
Hát az sok kurucz az várra csak úgy nyomúl.

Tüzes garanáttúl világos az éjjel,
Hajh! sok anya fia borúl ott bé vérrel!

Hasad az szép hajnal, piros az hegyoldal...
Esztergom várában Rákóczi felnyargal.

Esztergom utczáin szikrát hány patkója,
Esztergom bástyáin lobog az zászlója...

Mikor Esztergomban örömet lőttének:
Ez versek kevésség azután költenek.

Ha kérded: ki írta? — egy igaz magyar fi,
Igaz örömeiben, — elhigyje akárki.



7. Balogh Ádám nótája.

(1709. elejéről.)

1. Török bársony süvegem,
Most élem gyöngyéletem,
Balogh Ádám a nevem,
Ha vitéz vagy, gyer velem!
2. Fakó lovam, a Murza,
Lajta vizét megúszsza,
Bécs-alját ha nyargalja;
Császár azt megsiratja...
3. Császárt hogyha kinn kapom:
Hacsérossit*) lecsapom
Magát is megugratom,
Bécs várába futtatom.
4. Zsendelyes hí**), eszterhás***) ...
Ég a város, ég a ház,
Nem is egy ház; háromszáz —
Mert a kurucz ott tanyáz.

*) Hacséros = arcier-gárdista.

**) Hí = padlás, tető.

***) Eszterhás = ereszes; eszterha, eszterhaj = eresz, csurgó.

5. Vitéz! Hol a tarisznyád?
Vedd elő az pogácsát;
Zsendely pattog, húll a nád . . .
Süthetünk ma szalonnát!
6. Sándor Ferkó, sógorom —
Adsz ide a jó borom!
Harcz után ha szomjazom:
Az áldomást megiszom.



8. Német sas vert fészket . . .

(1709. szeptember végén.)

1. Német sas vert fészket, már Sümeg várában
Berdót kiálltanak Vég-Simontornyában.
2. Veszprém vára volt még, álla utóljára . . .
Azután szorúltunk sűrű Bakonyságra.
3. Sárgúl már levele az sűrű Bakonynak —
Hervad szerencséje szegény kuruczoknak.
4. Antal úr*) bujdosik, Vak Bottyán haldoklik,
Vitéz Fodor László sebekben kínlódik . . .
5. Jó Fekete István, Luka Benedekkel
Magas Veszprém-falát festették vérekké . . .
6. Hellepronth, Palkovics vasakat pöngetnek, —
Kik még meg maradtunk; üldöznek, kergetnek . . .

*) Eszterházy Antal.

7. Meddég áll fönn fejünk? Csak az Isten tudja,
Csak az Isten tudja, — senki nem mondhatja.
8. Mi piros vérünknek hol lesz kiontása,
Fáradt teteminknek földben nyugovása?



9. Bezerédi búcsúzó éneke.

(1708. deczember 18.)

— „Vitézlő Bezerédi éneke, mellyel búcsúzott. A maga nevére.“ —

1. Boldogtalan fejem, mire jutott igyem!
Forgandó szerencse, mint bánál így velem!...
Hogy így légyen dolgom, azt soha nem hittem,
Ily kemény rabságra hogy éltetél engem.
2. Éltém szép tisztemben, mint hal a friss vizben,
Éltém becsületben, volt módom mindenben;
Mint régen Nagy Sándor, voltam nagy erőmben:
Mert senki énvelem nem állhatott szemben.
3. Zászlómat gyakorta vittem ellenségre,
Kardomat kötöttem a német nemzetre,
Sok németet, ráczot levertem a földre —
Keveset gondoltam vitéz személyekre.
4. Erősen harczoltam vitézlő kezemmel,
Sok vasas-németet vágtam fegyveremmel,
Keveset gondoltam rendelt seregével —
Csak úgy bántam vélek, mint karoly*) az fürjjelel.

*) Karoly = karvaly.

5. Régi szabadságért kész voltam meghalni,
Nem szántam hazámért véremet ontani :
Mindeneknek bátran kívántam szolgálni,
Romlott nemzetemet talpra állítani.
6. Engemet az Isten szerencsével áldott,
Sok ellenség között békével megtartott.
Sokszor az ellenség nékem fejet hajtott,
Még az austriai ház is jó vitéznek mondott.
7. Dicséretem nekem mindenütt nagy vala,
Hírem minduntalan nevelkedik vala,
Mellyen a labancz is csudálkozik vala,
A rácz' is előttem csak úgy bujkál vala.
8. Jaj, gonosz szerencse, mint bánál én vélem !
Híremben, nevemben meggyalázál engem ;
Tovább hogy nem hagytál . . . élnem.
Ily kemény fogságban miért vetél engem ? !
9. Jól tudom, hogy vagynak nékem sok irigyim,
Kik hazugságokat gondoltak ellenem,
Kikben soha bizony semmi tudtom nincsen ;
Azon igyekeznek, hogy elejtsék fejem.
10. Mindazáltal, mostan kész vagyok halálra,
Kinyújtom nyakamat hóhér pallosára,
Nem irtózom tőle, bátran megyek arra . . .
Tudom, lelkem mégyen örök boldogságra !
11. Régi jó barátim, ti megbocsássatok,
Néktek immár soha én nem szolgálhatok ;
Fejenként ; kicsinyek, öregek és aprók —
Hogyha én vétettem, bocsánatot várok.

12. Ez egynéhány verset a ki megpróbálja,
Életét is annak eleibe adja ;
Kinek van ez írva, az bátran mondhassa :
Én szegény lelkemet Isten nyugasztalja !



10. Ocskai Lászlóról való ének.

(1710. jan. 10.)

Kuruczok, kuruczok, haj szegény kuruczok —
Beh megsötétedett ti fényes napotok !

Óh gonosz szerencse, óh keserves óra ! . . .
Trincseni mezzőnek vérrel borítója.

Sok ezren borúltak ott önnön vérekben,
Mások tántorodtak régi hívségekben.

Labancz már Ocskai ; sok vitéz hadnagyi
Átkozva siratják az ő labanczságát :
Verje meg az Isten állhatatlanságát !

Kemény Beleznai, serény Jávorkával,
Ama Bornemissza, híres Rácز Miskával.

Esküsznek Újvárbán egymásnak kezére,
Erős esküvéssel Ocskai vesztére.

„Bátor vérontásom — történjék halálom,
Álnok árulónak bosszúját megállom,
Álnok árulónak bosszúját megállom !“

*) Bátor = ámbár.

S nyárnak hévségében, ősz sűrű ködében,
Kergetik Ocskait nagy kegyetlen télben.

Beleznai két száz labanczát levágja,
Pilátushoz küldi őket vacsorára.

Bornemissza véle gyakran kergetődzik,
Rácz Miska éjjel is ott környül leskődik . . .

Jávorka pediglen paraszti ruhában —
Egynihány vitézzel csak bétör házában.

„Héj Ocskai László! a nagy tobzódástúl
Kelj föl immár — érted elgyöttünk Újvárból! . . .

Vérünk árulója, most add meg magadat!
— Fölkele Ocskai: de fegyvert ragadott.“

Kiverik kezébül, s úgy homlokon vágják —
Vér elborította mind a két orcáját.

Viszik már, viszik már, kötve paripára,
Nyargalton-nyargalvást — viszik már Újvárba.

Hogy vitték a kapun, istrázsa kiáltott:
Itt hozzák, itt hozzák az Ocskai Lászlót!

Hadi szék birái ott egybengyülenek,
Hitiszegő felett ôk széket ülének.

Irjátok furérok, irjad sereg diák —
Vér-veres tentával a nagy sententiát:

„Világ példájára feje elüttessék,
Várnak bástyájára karóba tüzessék.

Hadd lássák mindenek: az lator mint jára,
Ki megszegvén hitit, támadt hazájára!“

Mikor rézdobokat megütték az vártán,
Mikoron az sipot megfújták az bástyán:

Akkor az piacon álltak mind fegyverben, —
Kihozák Ocskait, vasakkal terhelve.

Ott felzöndülének vitézek, hogy látták :
„Öld meg az árulót!“ Hozzá azt kiálták.

S ha fejét nagyhamar hóhér el nem csapja :
Testét vitézljő rend izekké szaggatja !

Föltüzék az fejét a bástya fokára,
A mely néz Nyitrára, — egy nagy árboczfára.

Nagy fekete hollók sűrűn szálldosának —
S ott környül kerengvén, ekkép károgának :

„Kár, kár, kár, kár vala Ocskai Lászlónak,
Ílyen nagy vitéznek — lenni árulónak !

De nem kár, hazáját, vérit eladónak
Szemeit kivájni, fekete hollónak !“

— Már Ocskai László másoknak nagy példa :
Gonosz árulónak így léssen hátta !

Lelkeket világon szélvészek kergetik —
Azután pokloknek lángjára vettetik.

— Ezt szörzék Ujvárbán, ezerhétszáz tizben . . .
Szegény magyarokat segítse az Isten !



11. Kerekes Izsák.*)

(Ó-székely ballada.)

Hallottad-e hírét a híres Szebennek,
 A híres Szebennek s a híres Mohának,
 A Mohában lakó Kerekes Péternek,
 S Kerekes Izsáknak, ő felnőtt fiának?
 Ez egyszer ittasan ment az istállóba,
 Ott le is feküvék a lovak jászlába.

Egyszer csak kimene az ő édes apja
 A tornácba s lenéz onnan a határra;
 Hát bizony jődögél nagy fekete sereg,
 Ugy látszik messzűnnen, mint a setét felleg;
 Nem tudják miféle, kurucz-e vagy labancz?
 De mégis gondolják: a szebeni ráczok.

Ekkor csak lémene Izsák édes apja,
 A lovak jászlához s ilyen szókkal mondja:
 „Kelj fel fiam, kelj fel jó Kerekes Izsák!
 Mert bizony jődögél nagy fekete sereg,
 Ugy látszik messzűnnen, mint a setét felleg;
 Nem tudjuk miféle, kurucz-e vagy labancz?
 De mégis gondoljuk: a szebeni ráczok.“

Ekkor megfordúla az első álmából,
 De mégsem kele fel a lovak jászlából.

Másodszor kimene az ő édes anyja,
 S ilyen szókkal költi igen hamarjába:
 „Kelj fel fiam, kelj fel jó Kerekes Izsák!

*) E balladát csak tárgya sorozza a kurucz történeti énekek közé; kora, mint népköltészeti terméké, nem állapítható meg.

Mert bizony jődögél nagy fekete sereg,
 Úgy látszik messzünnen, mint a setét felleg;
 Nem tudjuk miféle, kurucz-e vagy labancz?
 De mégis gondoljuk: a szebeni ráczok."

Ekkor megfordúla második almából,
 De mégsem kele fel a lovak jászlaból.

Harmadszor kimene szép gyönyörű mátká
 A tornácba s mindjárt lenéz a határba.
 Hát jó az ellenség igen hamarjába:
 És leszalada ő a lovak jászlabához,
 És így kezd beszélni a kedves urához:
 „Kelj fel, szívem, kelj fel: itt van az ellenség,
 Nem tudjuk, miféle, kurucz-e vagy labancz,
 De mégis gondoljuk: a szebeni ráczok."

És ekkor felugrik jó Kerekes Izsák,
 Igen hamarjába a lovát kihozák,
 Felköté a kardját mindjárt oldalára,
 S felfordúla szépen jó barna lovára.
 És visszatekinte s ilyen szókkal beszélt:
 „Kiontatom vérem apámért, anyámért,
 Megöletem magam szép gyűrűs mátkámért,
 Meghalok én még ma magyar nemzetemért!"

E szók után lovát sarkantyúba kapja,
 S az ellenség felé nagy bátran ugratja;
 Hát jönnek a ráczok, ő meg előttök van.
 Kardemelve vágat igen iszonyúan . . .
 „Add meg magad, add meg, jó Kerekes Izsák!"
 — A ráczok előre ezt neki kiáltják —
 „Látjuk, hogy vitéz vagy, de csak egyedül vagy.
 A reménység téged most mindjárast itt hagy,
 Akármint mesterkedj, a mi kezünkbe vagy!"

„Mit adok rajtatok, hogy egyedül vagyok!
Kard nem jár meg engem, akár mint vágjatok.“
Mond Kerekes Izsák s vagdal jobbra-balra,
Húllatja a ráczot a kardja egymásra;
Egy elémentébe gyalog ösvényt vága,
És visszajöttébe szekérútát nyitja . . .
De ekkor megbotlék a lovának lába,
Ő meg a lováról a földre borúla.

Jó Kerekes Izsák így járt a lovával;
A ráczok pedig len karddal és dárdával
Vágják, ölik őtet, s mindaddig göbődik,
A míg egyet rúg és nem is vergőlődik.

Igy pusztították el Kerekes Izsákot,
Aki a kardjával levága sok ráczot.





IV. Bujdosó énekek.

1. Bujdosó ének.

(A XVII-ik századból.)

1. Bujdosik, bujdosik szegény árva legény,
Országul-országra, városul-városra,
Hogy az ő életit fordíthatná jobbra,
Fáradsága után lenne nyugodalma.
2. Elindul a szegény, az útat nem tudja —
Eszében jut neki Seregeknek Ura,
Gyakorta orczáin könyje lecsordula —
Igy szól ő magában, keservesen sirva:
3. „Istenem, Istenem, én édes Istenem !
Már egyedül benned vagyok reménységem,
Felségedet kérem : el ne hagyjon engem —
Mert csak tetőled függ én egész életem.
4. Én édes barátim, titeket elhagylak,
Az nagy Ur-Istennek kezében ajánlak
Hogyha mikor látlak : örömmel lássalak —
Hogy a mi sziveink együtt vígadjanak !

5. Őh én édes anyám, ki világra hoztál,
Sok búval bánattal engem feltartottál;
Mindeddig pellikán-módra hozzám voltál,
Bánatimban engem sokszor vigasztaltál.
6. Tudom, édes anyám, hogyha most láthatnál:
Mostan egy fiadot, tudom, megsiratnál;
Jaj-keserves szóval engemet jajgatnál,
Sok könnyeket értem szemedből hullatnál.
7. Boldogtalan sorsa siralmas szivemnek,
Árad napról-napra gyötrelme lelkemnek,
Nem virrad fel már vig napja én kedvemnek, —
Árad nagy bánatja én árva fejemnek.
8. Istennek ajánllak kedves édes hazám,
Kitűl keservesen én megváltam mostan;
Kevés ideig volt benned én lakásom:
Légyen rövid időn benned mulatásom!
9. Ne sirass engemet anyám, édes anyám,
Ki voltál énnekem kedves édes dajkám;
Tudom ez világra fájdalommal hoztál —
Sok édes álmokat értem elmulattál.*)
10. Csak az Isten tudja, hol lesz maradásom
Az idegen földön hol leszen romlásom;
Vagy piros véremnek hol lesz kiontása,
Az gyarló testemnek csontja kihullása...
11. Az én bánatimat én meg nem mondhatom,
Avvagy papirosra le nem rajzolhatom;
Mert már utoljára tollamat sem birom —
Jaj már közel vagyon utolsó szóllásom!

*) Elmulat = elmulaszt.

12. Adjad én Istenem : a szent angyalokkal,
 Hogy részes lehessen magas menyországban
 Dicsérjem Uramat szent cherubimokkal,
 Mindörökké ámen, édes atyáimmal.



2. Egy bujdosó szegény legény . . .

(1711.)

1. Egy bujdosó szegénylegény,
 Idegen földön jövevény,
 Üldögél az erdők mélyén —
 Hogy ne is látná az napfény.

2. Terebély nagy sátoros fa,
 Szomorkodván ül alatta ;
 Sárga levél behullatja,
 Az madár is elsiratja.

3. Fakó lova ott füvelget,
 Le sem vötte kantárt, nyergét ;
 Hegyestört az nyergen cserget,*)
 Rácztot rajta már nem kerget.

4. Fejér abaköpenyegje
 Az legénynek leterítve ;
 Nyakbanvető farkasbőre,
 Bús fejével arra dől le.

*) Cserget-csörget, zörget.

5. Sárga levél csak hulldogál,
Bús madárszó csak sirdogál,
Nyugszik ő is, vagy álldogál:
Csak szomorú nótát tanál.
6. Rossz világ van idehaza,
Bujdosik már az katona,
Édes anyja ha siratja,
Egész világ csak átkozza.
7. Erdők, berkek, vad kősziklák:
Bús fejünköt lappongtatják;*)
Ezek még is bátor tanyák:
Bujdosókat nyúgosztalják.
8. Levelét fa csak hullajtja,
Keltünk-jártunk eltakarja,
Kis madárka bús szózatja
Hírünk-nevünk elsiratja . . .
9. Úgy elmegyek, meglátjátok,
Soha hirem sem halljátok;
De ha mégis hallanátok:
Tudom, hogy megsiratnátok!
10. Piros kantár a kezembe,
Piros csizmám a kengyelbe,
Indulok lengyel végekre, —
Búsan nézek hazám fele.
11. Szülőföldem, Isten hozzád! . . .
Az hazám már Lengyelország,
Az hazám már Lengyelország,
Még is sirva gondolok rád!*

*) Lappongtat = rejteget.

12. S az merre jár lova lába :
 Búsúl az erdő utána,
 Árnyékot borít reája —
 Elbujdosó katonára.
13. Az az árnyék elfedezzen,
 Az az ösvény elvezessen!
 Szíved mindent elfelejtsen :
 Hogy ne fájjon, emlékezzen!
14. — Ez éneket oly időben
 Szörzék Ungh vize mentében,
 Mikor volnánk menőfélben...
 Vezéreljen a jó Isten!



3. Buga Jakab éneke.*)

(A XVII-ik század végétől.)

1. „Mit búsúlsz kenyeres, midőn semmid sincsen?
 Jó az Isten, jót ad, légy jó reménységben!
 Kinyílik az idő majd a jó tavaszkor :
 Hová két szemünk lát, oda megyünk akkor.“

*) Ezen legismertebb bujdosó-ének csak külsőleg tapad *Buga Jakab* kuruczhadnagy nevéhez; más változat *Kapitány István* énekének mondja; ráillett ez minden kurucz vitézre, akár a Thököly-, akár a Rákóczi-fölkelés leveretése után.

2. Hogy ne búsúlnék én, én édes pajtásom —
A tömérdek gondok uralkodnak rajtam ;
Gondolkodásim közt se nyugtom, se álmom,
Lelkemet is bennem csak addig találok.
3. Ki van az oldalom, rongyos a dolmányom,
Hátam lapiczkáját veri a kalpagom ;
A tömérdek fölöttül nehéz a nadrágom —
Zsiros ködmönkém is alig van nyakamon.
- x
4. Lábárúl lovamnak lehullott a patkó,
A ki még rajta van, az is csak kotyogó ;
Patkó nélkül pedig megromlik a jó ló —
A szegénylegénynek az is nem igen jó.
5. A köpenyegemben sok kárt tett az eső,
Új mondérhoz pedig a reménység késő.
Van még egy tarsolyom, de az is csak végső, —
Az vigasztal mégis, hogy bajom nem első.
6. A farkasbőrömnek lekopott a szőre,
Palaczka, pókháló a szögön belepte ;
Nem csalogat engem ifjúság öröme,
Mert szennyes az ingem, nincs ki fehérítse.
7. Ejj, ~~szegénylegénynek~~ ^{szegénylegénynek} élek, a mint élek,
Kivetem hasamat a jó verőfénynek.
Csak úgy dohányozom, mikor megéhezek.
Több szegénylegénynyel én is eltengődek,
- ...



4. Dunántúli bujdosó kuruczok éneke.

(1710—11.)

1. Kuruczoknak kedves földe,
Gyöngyös*) mente, Rába völgye,
Pápa tájja, Győr eleje,
Beh jó annak a kenyere.
2. Bakony alja, Ság mezeje,
Vitézek fölnevelője,
Bőv áldással éltetője . . .
Hej, be messzi estünk tőle!
3. Most az sovány unghi Krajnán,
Az beregi Verhovinán.
Zabkenyéren, tót hajdinán
Nyögünk az nagy inség mián.
4. Ha**) ád Isten még oly órát,
Hogy meglátjuk a Ság ormát?
Szülőföldünk szép határát,
Ha isszuk még Somló borát?
5. Kardunk, lovunk még meg volna:
Jó szerencsénk ha fordúlna,
Balogh Ádám szabadúlna,
Előttünk-járónk ő volna!
6. — Talán az üdő megfordúl,
Katona-csillag megújúl;
Mink is indulunk azontúl . . .
Urak leszünk még Dunántúl.

*) Gyöngyös dunántúli kis folyó.

**) Ha = mikor?

5. Édes hazám, szánjad válásom . . .

— Kibujdosó kuruczok éneke. —

. . . (1711. első feléből.)

1. Édes hazám, szánjad válásom
Messze földre van indulásom ;
Úgy fordulhat, világból is lesz kimúlásom —
Úgy fordulhat, világból is lesz kimúlásom.
2. Most bocsátod el hív szolgádat,
Nem szánod-é szegény árvádot ?
Tőled szintén eltávozni kedves fiadot —
Tőled szintén eltávozni kedves fiadot.
3. Nem lészen-é nehézségedre,
Nem fordul-é nagy sérelmedre,
Hogy úgy viselsz gondot rám, mint idegenre ?
Hogy úgy viselsz gondot rám, mint idegenre ?
4. Az kisdedek anyjok tejétől,
Az szoptató anyjok mellétől,
Még az madár sem távozik messze fészketől,
Még az madár sem távozik messze fészketől.. .
5. Más nemzetségek országára,
Idegen föld tartományára
Hát én szegény, hogy induljak más határára ?
Hát én szegény, hogy induljak más határára ? !
6. Föld idegen, valahol járok,
Csak kegyelmet hejában várok ;
Emberek kegyetlensége vélem határos —
Emberek kegyetlensége vélem határos.

7. Jaj, hol leszen megmaradásom ! . . .
 Hegyek-völgyek közt bujdosásom ;
 Mely nehéz volt kicsinységtől fogva lakásom !
 Mely nehéz volt kicsinységtől fogva lakásom !
8. Hol leszen éjjel lefekvésem ? . . .
 Vad gyomrában lesz temetésem . . .
 Édes hazám, most hallgasd meg az én kérésem
 Édes hazám, most hallgasd meg az én kérésem!
9. Veszedelmes tenger örvénye,
 Beteg ember keserves élte,
 Bizonytalan az idegen ország ösvénye,
 Bizonytalan az idegen ország ösvénye,
10. Im, az égi háborúk ellen,
 Az ellenség rajtunk kegyetlen :
 Hová hajtsam Te kivűled magam hirtelen —
 Hová hajtsam Te kivűled magam hirtelen ?
11. Ne hagyd hejába könnyhullásom,
 Nem sok tőled én kívánságom ;
 Csak, hogy szánjad, édes hazám, tőled vá-
 lásom —
 Csak, hogy szánjad, édes hazám, tőled vá-
 lásom ! . . .



6. Sirva írt levelem . . .

(1715—16.)

1. Sirva írt levelem
 Menj el, tekints(d) földem :
 Szánja-é nemzetem
 Siralmas életem ? . . .

2. Ha kérdik : mint vagyok,
Élek-é vagy halok ?
— Mondd meg, hogy nyomorgok,
Minden nap csak sirok.

3. Őhajtom házamat,
Én kedves anyámat,
Szerelmes hazámat,
Kedves barátimat.

4. Mert sok esztendeje,
Hogy ellenség mérge
Hazamból kivete —
Szernyű nagy inségre.

5. Idegen helyeken,
Szokatlan földeken,
Az úton véletlen
Estem nagy inségben.

6. Istállók porában
Nyughatatlankodtam,
Rongyos állapotban,
Gyakran koplalásban.

7. Folynak nyavajám,
Sűrű könyhullásim,
Áradnak bánatim,
Naponkint kinaim.

8. Istenem, Istenem !
Most is én nemzetem
Nem szána engemet . . .
Te légy segítségem !

9. Mindenütt ellenem
Támad ellenségem,
Szomjúhozza vérem, —
Isten reménségem !
10. Hegyeken, völgyeken,
Falukon, utakon,
Erdőkön, mezőkön —
Nékem ellenségem . . .



7. Őszi harmat után . . .*)

(Bujdosó ének Balassa Bálint költeményeiből.)

Tárogató sipra.

- Y 1. Őszi harmat után
Nagy hegyeknek ormán
Fujdogál a hideg szél,
Fujdogál a hideg szél.
Zöld erdő harmatát
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi be a tél,
Hóval lepi be a tél.
2. Régi üdöm elmúlt,
Most másképen fordúlt,
Szomorú az én sorsom,
Szomorú az én sorsom . . .

*) Ez s a következő bujdosó ének Balassa Bálintnak „*Boldogtalan vagyok*“ kezdetű búcsúéneke egyes soraiból keletkezett a népköltészet hatása alatt.

Messzére bujdosom,
 Hazámat itt hagyom ;
 Isten vezérli dolgom,
 Isten vezérli dolgom !

λ

3. Szerelmes barátim
 Régi jó pajtásim
 Túlem elpártoltanak,
 Túlem elpártoltanak.
 Fejenként mindenik,
 Akik esmértenek —
 Mostan megbocsássanak,
 Mostan megbocsássanak.
4. Ha kiknek vétettem,
 Ugyan megszenvedtem ! . . .
 Igazságom : mindenem,
 Igazságom : mindenem !
 Keserű én nékem
 E világon élnem,
 Te tudod én Istenem,
 Te tudod én Istenem !
5. Jobb hát a darvakkal
 Vagy más madarakkal
 Elbujdosnom messzére :
 Elbujdosnom messzére :
 Hogy irigyim szava
 Ellenségim vasa
 Szegény fejem ne érje,
 Szegény fejem ne érje.
6. Mert itten lakásom,
 Nincsen maradásom,
 Az sok irigyeimtől,
 Az sok irigyeimtől.

Uram! én azt kérem:
 Utamban vezérem
 Légy, s ments meg mindenektől,
 Légy, s ments meg mindenektől!

7. Vezérlj messze földre,
 Idegen nemzetre —
 Hol lakjam békességben
 Hol lakjam békességben.
 Hosszú bújdosásom,
 Lészen távozásom
 Kietlen messzeségben,
 Kietlen messzeségben.

8. Csillag jár mely felül,
 Szél zúg, főlyhő röpül —
 Arra vészem utamat,
 Arra vészem útamat . . .
 Ha minden elmarad:
 Isten el nem marad, —
 Reá biztam magamat!
 Reá biztam magamat!



8. Zöld erdő harmatát . . .

(Bujdosó ének Balassa költeményeiből.)

1. Zöld erdő harmatát,
 Piros csizmám nyomát
 Hóval lepi be a tél,
 Hóval lepi be a tél . . .

2. Messzire bújdosom,
Hazámat itt hagyom,
Isten vezérli dolgom
Isten vezérli dolgom.

3. Jobb hát a darvakkal,
Vagy más madarakkal
Elbujdosnom messzire,
Elbujdosnom messzire.

4. Szerelmes barátim,
Régi jó pajtásim
Tőlem elpártoltanak
Tőlem elpártoltanak.

5. Keserű énnekem
E világon élnem,
Jól tudod, én Istenem,
Jól tudod, én Istenem!

6. Isten! én azt kérem:
Utamban vezérem,
Légy, s ments meg mindenektől,
Légy, s ments meg mindenektől.

7. Vezérlj messze földre,
Idegen nemzetre,
Hol lakjam békeességben,
Hol lakjam békeességben.

8. Mert itten lakásom,
Nincsen maradásom
A sok irigyeimtől,
A sok irigyeimtől.

9. Fejenként mindenek
 A kik esmértenek,
 Mostan megbocsássanak,
 Mostan megbocsássanak.
10. Hosszú bujdosásom
 Lészen távozásom . . .



9. Bujdosó Rákóczi.

(Régi népének.)*

Kiállott Rákóczi
 A munkácsi sánczra,
 Reá támaszkodék
 Pántos pallosára.
 Reá támaszkodék
 Pántos pallosára, —
 Reá rivalkodék
 Az rézdobosára:

„Dobosom, dobosom,
 Udvari dobosom!
 Most néked megmondom:
 Ne azt verd, hogy: Mars, mars! . . .
 De azt verd, hogy: Rajta! . . .
 Ördög nyúzza anyádat —
 Ne úgy verjed dobodat!

*) E népköltési termék kora pontosan nem határozható meg; Thaly szerint a költemény él a Székelyföldön és a Maros mentén is.

Ne úgy verjed, mint eddig:
 Isten tudja, hogy lesz, mint?
 Hanem úgy verd: Rajta!
 Rajta, rajta, rajta!

Úgy verd: a föld rengjen,
 Eg is visszazengjen,
 A ki él, meghallja, —
 Sőt azt is, ki halva
 Fekszik, felriaszsa:
 Rajta, rajta rajta!
 En hires vezérim:
 Bottyánom, Bercsényim,
 Pekrym, Bezerédym,
 Kik vagytok vitézim:
 Rajta, rajta, rajta —
 Utolsó nagy harcra!“

— Halálos nehéz köd
 Mindent búsan béköd;
 Jobb is, ha nem látja:
 Mert csak szive fájna —
 Tán meg is szakadna . . .
 Dobos már dobolhat,
 Rákóczi únszolhat:
 Rajta, rajta, rajta! . . .
 A tábor, a tábor
 Zászlóit lehajtja
 A majthényi páston, —
 Szegény kurucz tábor . . .
 Hajh, Károlyi Sándor!
 „Hajh, Károlyi Sándor,
 Károlyi Sándorom!
 Hová lött, hová lött
 Az én szép táborom?“

Most rejá kérdelek :
 Felelj meg érette !
 Kénszerítlek letőtt
 Hétszeres hitedre ;
 Valld bé, ne is tagadd :
 Eladtad jó urad !

— Úgy léssen még dolgod
 Néked, mint Júdasnak ;
 Bosszút áll, nem hagyja,
 Igaz maradékja
 Hív Esze Tamásnak,
 Nagy Bóné Andrásnak,
 Meglásd csak, meglásd csak !

„Nem kérem én az országom,
 Inkább világgá bújdosom.
 Úgy is tudom már :
 El köll mennem már ! . . .
 Kovácsom, kovácsom,
 Udvari kovácsom !
 Fordítsd meg a patkót
 Hódos paripámon,
 Az elejét hátra,
 Ne fordúljon vissza !
 Úgy sem jövök vissza
 Szép Magyarországra !

„Két országom, népem :
 Vitéz magyar, székely,
 Az Isten megáldjon !
 Patak, istenhozzád, —
 Német már a gazdád !
 Isten hozzád Munkács :
 Engem többé nem látsz,
 Legkedvesebb várom ! . . .

Én édes hazámot,
Szép Magyarországom
Már többé nem látom, —
Már többé nem látom.“

„Eljön még az idő,
Szegény Magyarország —
Megátkozod te még
E keserves órát! . . .
Idegen nemzetnek
Be súlyos a járma!
Régi vezérének
— Tulajdon vérének —
Sírva néz utána,
Sírva néz utána . . .


„Szeret Magyarország,
Óhajt Erdélyország,
S holtig szán, holtig bán, —
Még a gyermekök is
Tudom, visszakíván!
Mikor rég elmentem:
Visszasóhajtatok!
Mikor rég meghóltam,
Akkor is sirattok.
Haló porombúl is
Feltámasztanátok, —
Összeszednétek még
Porhanyó csontimot! . . .“

„A merre tenger zúg,
A merre a szél jár,
Csillag lehanyatlik, —
Ott nyugszom meg én már.“

— Beh szomorún szól a
Rákóczi rézdobja,
Nem mondja már: Rajta!
Rajta, rajta, rajta! . . .
Hanem azt dobolja,
Messzéről zokogja:
„Szülőföldem, bölcsőm,
Te bús Magyarország!
Immár istenhozzád,
Immár istenhozzád!“



:



V. Virág-énekek.

1. Amott kerekedik...

1. Amott kerekedik
Egy fekete felhő,
Abban tollázkodik
Egy fekete holló.
2. Várj meg holló, várj meg,
Hadd izenjek tőled,
Apámnak, anyámnak,
Jegybeli mátkámnak.
3. Könnyen megösmérhetd
Ennek háza táját:
Piros rózsák lepik
Aranyalma-fáját.
4. Gyémánt az ablakja,
Üveg az ajtaja,
Maganak kék szeme,
Arany színű haja!
5. Ha kérdik, hol vagyok?
Mondd meg, hogy rab vagyok
A török udvarban,
Talpig vasban vagyok.



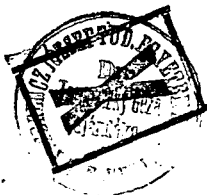
2. Állj előmbe rózsám . . .

1. Állj előmbe, rózsám, hadd búcsúzzam tőled,
Ha el nem búcsúzom : bujdossunk el ketten !
Vagy meghalok érted,
Vagy enyimmé tészlek,
Édes szívem !

2. Fekete két szemed mire csalt meg engem ?
Gyenge szép termeted mire hozott engem ?
Vagy meghalok érted,
Vagy enyimmé tészlek,
Édes szívem !

3. Ne menj el galambom, ne röpjél el tőlem,
Jőj vissza madaram, szállj bé ablakomban !
Vagy meghalok érted,
Vagy enyimmé tészlek,
Édes szívem !

4. Ha elmégy is szívem, csak hozzám igaz légy !
Igaz szeretted hamisra ne fordítsd !
Vagy meghalok érted,
Vagy enyimmé tészlek,
Édes szívem.



TARTALOM:

A kuruczvilág költészete	3
--------------------------	---

I. Vallásos énekek.

Rab prédikátorok éneke	10
Gályarabságra hurczolt prédikátorok éneke	13
Rákóczi Ferencz könyörgése	18

II. Hazafias és vitézi énekek.

Bátorító ének	23
Oláh Geczi éneke	29
Kuruczdal Székelyországban	31
Kurucz tábori dal	32
Csinom Palkó	34
Ne higyj magyar a németnek	39
Ujváriak dicséreti	40
Nyalka kurucz	44
A Rákóczi-nóta	46

III. Történeti énekek.

Óh szegény magyarság	49
Vak-Bottyányrúl való ének	53
Bezerédi nótája	55
Nagy Bercsényi Miklós	57
A kölesdi harcyrúl	59
Esztergom megvételéséről	60
Balogh Ádám nótája	62
Német sas vert fészket	63
Bezerédi búcsúzó éneke	64
Ocskai Lászlórúl való ének	66
Kerekes Izsák	69

IV. Bujdosó énekek.

Bujdosó ének	72
Egy bujdosó szegény legény	74
Buga Jakab éneke	76
Dunántúli bujdosó kuruczok éneke	78
Édes hazám, szánjad válasom	79
Sírva irt levelem	80
Őszi harmat után	82
Zöld erdő harmatát	84
Bujdosó Rákóczi	86

V. Virágénekek.

Amott kerekedik	91
Állj előmbe rózsám	92



5223 - 2922

103